

Vlaams
Parlement

stuk **44** (2014) – Nr. 1
ingediend op 17 juni 2014 (2014)

Vlaams Instituut voor Vrede en Geweldpreventie

Jaarverslag 2013

INHOUD

1	Het instituut	4
	1.1 <i>Situering</i>	4
	1.2 <i>De Raad van Bestuur</i>	5
	1.3 <i>De Wetenschappelijke Raad</i>	6
	1.4 <i>Het Wetenschappelijk Secretariaat</i>	7
2	Wapenhandel en -productie	8
	2.1 <i>Vlaamse buitenlandse wapenhandel 2012</i>	8
	2.2 <i>Vlaamse handel in producten voor tweëërlei gebruik 2012</i>	10
	2.3 <i>Wapenexport naar de Arabische wereld</i>	12
	2.4 <i>Een Europese agenda voor veiligheidstechnologie</i>	14
	2.5 <i>Doorvoer van strategische goederen</i>	15
	2.6 <i>Nederlandse samenvatting van het SIPRI Jaarboek 2013</i>	17
	2.7 <i>Vuurwapens</i>	17
3	Vrede en samenleving	18
	3.1 <i>Herdenken en herinneren</i>	18
	3.2 <i>Stedelijk samenleven</i>	18
	3.3 <i>Vredesopvoeding en onderwijs</i>	19
4	Ondersteuning van het parlementaire werk	20
	4.1 <i>Parlementaire activiteiten</i>	20
	4.2 <i>Advies</i>	21
	4.2.1 <i>Advies over het wereldwijd verdrag voor handel in conventionele wapens (Arms Trade Treaty)</i>	21
	4.2.2 <i>Advies over de markering van munitie</i>	23
	4.2.3 <i>Advies bij het jaarlijks verslag van de Vlaamse Regering over de wapenhandel in 2012</i>	24
	4.2.4 <i>Advies over de doorvoer van strategische goederen</i>	25
	4.3 <i>Documentatiecentrum</i>	26
5	Evaluatierapport van de Wetenschappelijke Raad	28
6	Externe relaties	36
	6.1 <i>Netwerk</i>	36
	6.2 <i>Evenementen</i>	39
	6.3 <i>Communicatie</i>	40
	6.4 <i>Het Vredesinstituut in de pers</i>	41
7	Financieel verslag	44
8	Publicaties 2013 – overzicht	45
	8.1 <i>Docuclips en factsheets</i>	45
	8.2 <i>Nederlandse publicaties</i>	45
	8.3 <i>Publicaties in het Engels</i>	46
	8.4 <i>Publicaties in externe fora</i>	47

Ten geleide

In Vlaanderen is studie en advies rond vredesvraagstukken sterk verbonden met het parlement, het hart van onze democratie. Hoewel het Vlaams Vredesinstituut nauwe contacten onderhoudt met andere Europese en internationale centra voor vredesonderzoek, zijn die nergens zo structureel ingebed bij een parlement. Het Vredesinstituut doet zijn uiterste best om deze unieke positie op verschillende manieren aan te wenden om vrede en geweldpreventie in Vlaanderen en daarbuiten te bevorderen. We presenteren daarover elk jaar een verslag aan het Vlaams Parlement, het middenveld en de burgers. Zoals vastgelegd in ons oprichtingsdecreet, omvatten onze activiteiten wetenschappelijk onderzoek, advies, documentatie en voorlichting.

De unieke positie van het Vredesinstituut is te verbinden met het verleden van onze regio. Vorig jaar kwamen op verschillende beleidsniveaus de voorbereidingen van de herdenking van 100 jaar Eerste Wereldoorlog in 2014-2018 in een eindfase. Voor Vlaanderen wordt dit een hoogtepunt van jarenlange inspanningen. Vanuit het perspectief van het Vredesinstituut is het vooral belangrijk dat de Vlaamse overheid de ambitie heeft om bij het herdenken en herinneren een vredesgedachte uit te dragen. We hebben daartoe bijgedragen door een duidelijke visie over meerstemmigheid in herdenking en herinnering in gang te doen vinden in beleidscontext én middenveld.

Wapenhandel en -productie is in het kader van vrede en veiligheid een cruciale Vlaamse bevoegdheid. Het is ook een bevoegdheid die belangrijke internationale dimensies heeft. In 2013 werd het Internationaal Wapenhandelsverdrag (*Arms Trade Treaty*) aangenomen tijdens de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties in New York. Daarmee kwam een einde aan jaren onderhandelen. Hoewel er belangrijke kanttekeningen te maken zijn, blijft de goedkeuring van het verdrag een historisch moment in het reguleren van de wereldwijde wapenhandel. In de internationale context bleven in 2013 ook de Arabische opstanden onder de aandacht. Het Vredesinstituut bekeek in dit licht niet alleen het Vlaamse en Europese wapenexportbeleid, maar opende ook het debat over de rol en export van veiligheidstechnologieën zoals technologie voor internetcensuur, camerasystemen of afluisterapparatuur. De aanvallen met chemische wapens in Syrië toonden dan weer het belang aan van de controle op handel in producten die zowel civiel als militair kunnen gebruikt worden (*dual-use*), zoals chemische of nucleaire stoffen. Wat Vlaanderen betreft, bleek uit het onderzoek van het Vredesinstituut dat de toepassing van het in 2012 goedgekeurde Vlaams wapenhandeldecreet verregaande implicaties heeft die opvolging vragen.

Met oog voor de vraagstukken over vrede en geweld in onze eigen samenleving, zette het instituut in 2013 zijn werk rond vredesopvoeding en onderwijs verder. Daarnaast werd een nieuwe onderzoekslijn geopend die focust op het stedelijk samenleven, met bijzondere aandacht voor verschillende vormen en achtergronden van geweld in stedelijke context, en voor de mogelijkheden van geweldpreventie.

2013 was meteen ook het laatste volledige werkjaar van de legislatuur 2009-2014 van het Vlaams Parlement. Dit betekent dat in 2014 de overgang zal gemaakt worden naar een nieuwe beleidsperiode waarin het Vredesinstituut het parlement op een kwaliteitsvolle manier zal blijven ondersteunen en zich verder zal ontwikkelen.

In dit verslag duiden we de ontwikkeling van het Vredesinstituut in het voorbije jaar. Ten eerste situeren we de werking van het instituut. Daarna lichten we het inhoudelijke werk toe: de onderzoeksprogramma's, de ondersteuning van het parlementaire werk en het evaluatierapport van de Wetenschappelijke Raad. Tot slot beschrijft dit jaarverslag de belangrijkste organisatorische evoluties van het instituut, inclusief een overzicht van evenementen, publicaties, perswerking en netwerkactiviteiten. Wij hopen u met dit jaarverslag een concreet beeld te geven van het werk van het Vredesinstituut.

Tomas Baum
directeur

1 Het instituut

1.1 Situering

Het decreet: de handleiding voor het Vlaams Vredesinstituut

Het Vlaams Parlement legde in het oprichtingsdecreet van het Vlaams Vredesinstituut (7 mei 2004) vier opdrachten vast voor de paraparlementaire instelling: fundamenteel en actueel vredesonderzoek verrichten, informatiebronnen verzamelen en ontsluiten, voorlichten en het parlement en de regering adviseren.

Vredesonderzoek, zowel fundamenteel wetenschappelijk onderzoek als onderzoek dat inspeelt op de actualiteit, is de kernopdracht van het Vredesinstituut. Het uitgevoerde onderzoek moet bijdragen tot het bevorderen van vreedzame en rechtvaardige oplossingen van conflicten en tot het vestigen van de voorwaarden voor een duurzame vrede.

Het Vredesinstituut heeft ook de taak het Vlaams Parlement, het middenveld en het brede publiek te informeren over vrede en geweldpreventie, en over de resultaten van het uitgevoerde onderzoek. Bovendien dient het ook fora te creëren waar experts, beleidsmakers en middenveld elkaar ontmoeten rond vredesvraagstukken.

Tot slot formuleert het Vredesinstituut op vraag van het Vlaams Parlement en op eigen initiatief algemene of specifieke adviezen. In het decreet wordt zijn adviesfunctie aan het Vlaams Parlement met betrekking tot het jaarlijks verslag van de Vlaamse regering over wapenhandel expliciet vermeld, maar het parlement kan ook in andere gevallen een beroep doen op de deskundigheid van het Vredesinstituut. Het Vredesinstituut zelf kan ten allen tijde op basis van zijn onderzoek adviezen formuleren.

Doelpubliek en missie

De vierledige opdracht van het Vredesinstituut richt zich op een breed doelpubliek. Als paraparlementaire instelling staat het instituut in eerste instantie ten dienste van het Vlaams Parlement; het ondersteunt het parlement bij zijn kerntaken. Onder andere bij het opstellen van decreten en het doeltreffend opvolgen en controleren van de uitvoerende macht met betrekking tot de in 2003 overgehevelde bevoegdheden inzake de in-, uit- en doorvoer van wapens ondersteunt het Vredesinstituut het Vlaams Parlement.

Het Vredesinstituut richt zich ook tot het middenveld en het brede publiek. Onder meer via de Raad van Bestuur heeft het Vredesinstituut een vinger aan de pols van het brede maatschappelijke middenveld in Vlaanderen: werkgevers, werknemers, academici, vredesbewegingen en politieke partijen.

De missie van het Vredesinstituut kan, op basis van het oprichtingsdecreet en het strategisch plan 2011-2014, als volgt geformuleerd worden:

Om structureel te werken aan een meer vredevolle lokale en internationale samenleving, is het noodzakelijk vredesvraagstukken ten gronde te analyseren en, na een open debat, binnen de politieke en/of maatschappelijke structuren maatregelen te nemen. In zijn werkdomein staat het Vredesinstituut garant voor het aanleveren van geïnformeerde analyses, het informeren en organiseren van het debat, en het aansturen op maatregelen voor het bevorderen van vrede en geweldpreventie.

1.2 De Raad van Bestuur

Samenstelling

De Raad van Bestuur van het Vredesinstituut bestaat uit 19 stemgerechtigde leden uit uiteenlopende hoeken van het Vlaamse middenveld. De leden hebben een mandaat van vijf jaar en worden benoemd door het Vlaams Parlement. Om een onafhankelijk instituut met een groot draagvlak en de nodige deskundigheid te verzekeren, wordt in het decreet een evenwichtige vertegenwoordiging bepaald: zes in eigen naam zetelende leden voorgedragen door de fracties in het Vlaams Parlement, drie leden op voordracht van de Vlaamse Interuniversitaire Raad, drie leden op voordracht van een vrijwillig samenwerkingsverband van Nederlandstalige vredesorganisaties en vier leden op voordracht van de Sociaal-Economische Raad van Vlaanderen. De aldus samengestelde Raad van Bestuur coöpteert nog drie leden. Bij de samenstelling van de Raad van Bestuur wordt het principe van evenwichtige vertegenwoordiging tussen mannen en vrouwen in advies- en bestuursorganen toegepast.

Op 22 januari 2013, de eerste vergadering in 2013, bestond de Raad van Bestuur uit volgende leden:

Voor de politieke fracties:

de heer Freddy Sarens
mevrouw Monica Van Kerrebroeck
de heer Jan Clement
de heer Axel Delvoie
de heer Raf Burm
mevrouw Anna Maria Charlier

Voor de VLIR:

de heer Jacobus Delwaide
de heer Philippe Nauwelaerts (ondervoorzitter)
mevrouw Gita Deneckere

Voor de vredesbewegingen:

de heer William De Bruyn
de heer Philippe Haeyaert
mevrouw Brigitte Herremans

Voor de SERV:

de heer Jean Boulogne
mevrouw Els Dirix
de heer Guy Putman
de heer Patrick Develtere

Gecoöpteerd:

mevrouw Nelly Maes (voorzitter)
mevrouw Olivia Rutazibwa

In 2013 namen de dames Monica Van Kerrebroeck en Olivia Rutazibwa ontslag uit de Raad van Bestuur. Mevrouw Diane Verstraeten en de heren Filip Reyniers en Steven Luys werden verwelkomd als nieuw lid.

Vergaderingen

De vergaderingen van de Raad van Bestuur van het Vlaams Vredesinstituut vonden in 2013 plaats op 22 januari, 4 maart, 7 mei, 27 juni, 16 september, 22 oktober en 5 december.

Dagelijks Bestuur

De beslissingen van de Raad van Bestuur worden in de praktijk opgevolgd door het Dagelijks Bestuur, dat bestaat uit de voorzitter, ondervoorzitter en directeur van het Vredesinstituut. De leden van het Dagelijks Bestuur houden nauw contact over de voorbereiding van de bestuursvergadering, de werking en het personeelsbeleid van het instituut.

1.3 De Wetenschappelijke Raad

Gezien wetenschappelijk werk een basispijler in de werking van het Vredesinstituut is, werd in het decreet een Wetenschappelijke Raad voorzien die de Raad van Bestuur en het Wetenschappelijk Secretariaat inhoudelijk bij de onderzoeksactiviteiten ondersteunt. Als internationaal samengesteld adviesorgaan evalueert de Wetenschappelijke Raad de kwaliteit van het onderzoek van het Vredesinstituut, geeft hij de Raad van Bestuur en het Wetenschappelijk Secretariaat advies over belangrijke trends in het onderzoek inzake vrede en veiligheid en kan hij, gezien zijn deskundigheid, geraadpleegd worden voor het lopende onderzoek.

De Wetenschappelijke Raad is samengesteld uit de voorzitter van de Raad van Bestuur, acht binnen- en buitenlandse specialisten afkomstig uit academische middens en niet-gouvernementele organisaties en de directeur van het Vredesinstituut. De Raad van Bestuur benoemt de leden van de Wetenschappelijke Raad voor vijf jaar. De Wetenschappelijke Raad vergadert in regel twee keer per jaar. In 2013 vergaderde de Raad op 8 maart en op 18 oktober.

In 2013 bestond de Wetenschappelijke Raad uit volgende leden:

Alyson J.K. Bailes – Gastprofessor Internationale Betrekkingen aan de Universiteit van IJsland. Mevrouw Bailes is voorzitter van de Raad.

Prof. Dr. John Groom – Emeritus Professor Internationale Betrekkingen aan de Universiteit van Kent.

Prof. Dr. Sven Biscop – Directeur van het Security & Global Governance Programme bij Egmont – Koninklijk Instituut voor Internationale Betrekkingen – en coördinator van de Hogere Studies Defensie en Veiligheid.

Prof. Dr. Mark Duffield – Emeritus Professor 'Development Politics' aan de Universiteit van Bristol.

Prof. Dr. Elise Féron – Senior Lecturer in Internationale Conflictanalyse aan de Universiteit van Kent en de Brussels School of International Studies

Prof. Dr. Wolfgang Wagner – Senior Lecturer aan het Departement Politieke Wetenschappen van de Vrije Universiteit Amsterdam (VU).

Prof. Dr. Elspeth Guild – Professor Europese Migratierecht aan de Universiteit van Nijmegen, en gastprofessor aan de London School of Economics and Political Science (LSE).

Prof. Dr. Antoon Vandavelde – Professor bij het Centrum voor Ethiek, Sociale en Politieke Filosofie.

1.4 Het Wetenschappelijk Secretariaat

Het Wetenschappelijke Secretariaat is het operationele centrum van het Vredesinstituut. In de kantoren in het Huis van Vlaamse Volksvertegenwoordigers zijn de onderzoekers aan het werk, wordt het documentatiecentrum uitgebouwd en adviezen voorbereid.

In 2013 bestond het Secretariaat uit volgende leden:

Directeur

Tomas Baum

Onderzoekers

Sara Depauw

Nils Duquet

Maarten Van Alstein

Jorg Kustermans

Communicatieverantwoordelijke & coördinator

Wies De Graeve

Office Manager

Margarida Ferro

Het Vredesinstituut biedt stageplaatsen aan om studenten uit binnen- en buitenland de kans te geven kennis te maken met een professionele omgeving, het parlementaire huis en het academische werk van het instituut. Onder begeleiding van de medewerkers van het Vredesinstituut waren Mathieu Vancaillie, Samir Marmouri, Bram Vercamer, Bram Vrancken en Celine Rigole in 2013 als stagiair aan de slag bij het Vredesinstituut.

2 Wapenhandel en -productie

Het Vredesinstituut onderzoekt de wetgeving en het beleid inzake buitenlandse wapenhandel en volgt in feiten en cijfers de wapenproductie en -handel in Vlaanderen en België op de voet. Sinds 2003 zijn in België de gewesten bevoegd voor de in-, uit- en doorvoer van strategische goederen. Het instituut heeft bij zijn werk aandacht voor drie soorten producten: militair materieel, vuurwapens en dual-use producten. Militair materieel zijn wapens of onderdelen van wapens die in de militaire context worden gebruikt. Vuurwapens vormen een speciale categorie: niet alleen leger of politie, maar ook burgers kunnen die kopen, bezitten en gebruiken. Dual-use producten zijn niet speciaal voor militaire doeleinden ontwikkeld, maar kunnen eventueel wel een militaire toepassing hebben. De regels inzake wapenhandel en -gebruik worden meer en meer Europees en internationaal bepaald. Daarom volgt het Vredesinstituut zowel de regionale, Europese, als internationale situatie van nabij.

Het voorbije jaar was op een aantal vlakken een belangrijk scharnierjaar, zowel in Vlaanderen als internationaal. In 2013 werd het controlebeleid op de buitenlandse handel in wapens en militair materieel in Vlaanderen voor het eerst vorm gegeven op basis van een eigen, in 2012 goedgekeurd, Wapenhandeldecreet. De manier waarop dit decreet werd toegepast bleek verregaande implicaties te hebben: tot de helft van de voorheen gecontroleerde export bleek niet langer gecontroleerd.

Daarnaast bleven de gebeurtenissen in de Arabische wereld de complexiteit van wapenhandel onder de aandacht brengen: het ongewenst eindgebruik van uitgevoerd materieel, de afweging van criteria inzake mensenrechten en regionale stabiliteit en het anticiperen, en inspelen op volatiele situaties. Daarbij kwamen niet alleen wapens en militair materieel in het vizier, maar ook allerlei vormen van veiligheidstechnologie zoals informaticatechnologie voor censuur, camera's, biometrie, etc.

Op internationaal vlak keurden de VN-lidstaten op 2 april 2013 met grote meerderheid het Internationaal Wapenhandelsverdrag (Arms Trade Treaty) goed tijdens de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties in New York. Daarmee kwam een einde aan jaren onderhandelen: een historisch moment in het reguleren van de wereldwijde wapenhandel. Hoewel het internationaal verdrag breed werd gesteund, vielen de onthoudingen van de grote spelers Rusland en China te betreuren.

Wat binnenlandse aspecten van de handel en het gebruik van vuurwapens betreft, werd in juni 2013 de lijst met historische, folkloristische en decoratieve wapens (HFD-wapens) die vrij verkrijgbaar waren in ons land, geschrapt. Het Vredesinstituut had eerder in zijn onderzoek reeds gewezen op deze lijst als bron van illegaal vuurwapenbezit in onze buurlanden.

Details over publicaties, netwerking en activiteiten binnen het onderzoeksprogramma Wapenhandel en -productie zijn verder in dit jaarverslag terug te vinden. In volgende paragrafen, worden opzet en invulling van het onderzoekswerk per invalshoek geduid.

2.1 Vlaamse buitenlandse wapenhandel 2012

Het Vredesinstituut monitort voortdurend de door de Vlaamse overheid uitgereikte en geweigerde vergunningen voor de in-, uit- en doorvoer van militair materieel. Het instituut publiceert daarover jaarlijks een rapport met cijfers, analyses en duiding bij de ontwikkelingen in de Vlaamse buitenlandse wapenhandel. Het jaar-rapport 'Vlaamse buitenlandse wapenhandel 2012' werd op 25 juni 2013 voorge-steld in het Vlaams Parlement en overgemaakt aan de Commissie voor Buitenlands Beleid, Europese Aangelegenheden en Internationale Samenwerking van het Vlaams Parlement.

Impact van het nieuwe wapenhandeldecreet

Het van kracht worden van het Vlaams Wapenhandeldecreet op 19 oktober 2012 bleek een aantal verstrekkende gevolgen voor het Vlaamse vergunningstelsel inzake buitenlandse wapenhandel te hebben:

- voor de overbrenging van defensieproducten vanuit EU-lidstaten *naar* Vlaanderen moeten niet langer invoervergunningen worden aangevraagd
- voor de overbrenging van defensieproducten *vanuit* Vlaanderen naar andere EU-lidstaten kan er geen catch-all vergunningsplicht meer worden ingeroepen en wordt het gebruik van algemene en globale vergunningen geïntroduceerd
- voor extra-communautaire export *vanuit* Vlaanderen is de brede federale catch-all bepaling vervangen door een beperktere bepaling.

De gevolgen voor de vergelijkbaarheid van de gegevens van 2012 met de gegevens van voorgaande jaren waren nog beperkt gezien de eerder korte periode waarin deze veranderingen van kracht waren in 2012. Verder had de introductie van algemene en globale vergunningen voor intra-communautaire overbrenging naar andere EU-lidstaten geen impact op de gegevens van 2012 aangezien deze vergunningen pas in 2013 voor het eerst daadwerkelijk gebruikt werden in Vlaanderen.

De gevolgen voor het gebruik van de *catch-all* bepaling waren wel al significant: sinds oktober 2012 werd geen enkele vergunning meer uitgereikt op basis van de betreffende bepaling terwijl soortgelijke vergunningen normaal instaan voor ongeveer de helft van de totale vergunde wapenexport. Dit deed vragen rijzen over de interpretatie van de *catch-all* bepaling zoals opgenomen in het Wapenhandeldecreet. Ook de vraag of bepaalde producten die voorheen onder de *catch-all* categorieën werden geklasseerd door de Vlaamse overheid eigenlijk niet op de gemeenschappelijke EU-lijst voorkomen, werd een stuk urgenter dan voorheen.

Invoer

In 2012 reikte de Vlaamse overheid 393 vergunningen (74,3 miljoen euro) uit voor de invoer van:

vuurwapens en toebehoren zoals munitie bestemd voor Vlaamse handelaars en particulieren

- militaire voertuigen en -onderdelen, elektronische apparatuur en vuurgeleidingssystemen bestemd voor de industrie
- ordehandhavingsmateriaal en apparatuur voor de verspreiding van gevaarlijke stoffen bestemd voor Vlaamse handelaars met de Belgische overheid als eindgebruiker.
- De overgrote meerderheid van de invoervergunningen had betrekking op vuurwapens en toebehoren (46,9 miljoen euro). Dit betekende een verzesvoudiging ten opzichte van 2011. Deze stijging was in grote mate het gevolg van twee bijzonder waardevolle invoervergunningen die vooral betrekking hadden op potentiële handelstromen (een vergunning voor een handelaar om voor 24,9 miljoen euro munitie in te voeren om zo te kunnen participeren aan openbare aanbestedingen en een vergunning voor HFD-wapens ter waarde van 7,8 miljoen euro), maar ook met deze twee vergunningen buiten beschouwing, was er in 2012 een waardestijging van 70% ten opzichte van 2011.

Uitvoer

De Vlaamse vergunde wapenexport bedroeg in 2012 285,2 miljoen euro. Ondanks een stijging ten opzichte van 2011 (+42%) bleek de sterke groei van 2005-2010 zich niet door te zetten. Het gebrek aan rapportage aan het Vlaams Parlement over alle uitgereikte vergunningen of over de daadwerkelijke wapenexport bemoeilijkte echter het inschatten van evoluties en trends.

De vergunde wapenexport bestond vooral uit militaire elektronica en "*catch-all* goederen" zoals visualisatieschermen en projectietoestellen. Verder werden voor grote bedragen vergunningen uitgereikt voor oefenmaterieel, voertuig- en vlieg-

tuigonderdelen, vuurgeleidingssystemen en beeldvormingsapparatuur. Ook voor de export van defensiegerelateerde technologie werden vergunningen uitgereikt. Alle beschikbare gegevens over bestemming en eindgebruiker samen toonden dat we bij driekwart van de Vlaamse vergunde wapenexport te maken hadden met een ongekend eindgebruik van de geëxporteerde defensieproducten.

Op vraag van het Vlaams Parlement behandelde de Vlaamse Regering wapenexport naar Israël en naar het Midden-Oosten en de Maghreb met grote omzichtigheid. In 2012 werden vier vergunningen uitgereikt voor export bestemd voor Israël (4 miljoen euro) waarbij de eindgebruiker zich steeds in een derde land bevond. Er werden ook zeventien vergunningen (5,9 miljoen euro) uitgereikt waarbij een laatst gerapporteerde gebruiker in het Midden-Oosten of de Maghreb werd vermeld (Algerije, Marokko, Oman, Turkije, en de Verenigde Arabische Emiraten). Gezien de hoge mate van ongekend eindgebruik van de Vlaamse vergunde wapenexport is te verwachten dat meer Vlaamse defensieproducten uiteindelijk in de Maghreb en het Midden-Oosten terecht kwamen. Bovendien viel op dat – op één uitzondering na – enkel vergunningen werden uitgereikt voor de rechtstreekse export naar landen in de regio, terwijl deze wapenexport in de voorgaande jaren vaak via derde landen plaatsvond. Dit kan toeval zijn, maar mogelijk werd de daadwerkelijk eindgebruiker niet altijd vermeld bij de aanvraag van een vergunning.

Doorvoer

In 2012 reikte de Vlaamse overheid 22 vergunningen uit voor de doorvoer van defensieproducten. Deze vergunningen hadden betrekking op goederen met een gezamenlijke waarde van 52,2 miljoen euro. De aard en bestemming van de vergunde doorvoer verschilde sterk van de aard en bestemming van de vergunde wapenexport. Op langere termijn stelde het instituut een opvallende daling van het aantal uitgereikte doorvoervergunningen in Vlaanderen vast.

Meer informatie

Vlaamse Buitenlandse wapenhandel 2012

Auteur: Milou Dubois & Nils Duquet

Brussel, 25 juni 2013 – ISBN 9789078864608, 78 p.

2.2 Vlaamse handel in producten voor tweëerlei gebruik 2012

Naast de vergunde handel in militair materieel, monitort het Vredesinstituut ook de door de Vlaamse overheid uitgereikte en geweigerde vergunningen voor de in-, uit- en doorvoer van producten voor tweëerlei gebruik (*dual-use*). Elk voorjaar publiceert het instituut een jaarrapport met cijfers, analyses en duiding bij de ontwikkelingen in die handel uit en door Vlaanderen. Het jaarrapport 'Vlaamse buitenlandse handel in goederen voor tweëerlei gebruik 2012' werd op 22 augustus 2013 gepubliceerd en overgemaakt aan de Commissie voor Buitenlands Beleid, Europese Aangelegenheden en Internationale Samenwerking van het Vlaams Parlement.

Producten voor tweëerlei gebruik zijn niet speciaal voor militaire doeleinden ontwikkeld, maar kunnen eventueel wel een militaire toepassing hebben. De uitvoer van deze producten voor tweëerlei gebruik is gereguleerd door de Europese Verordening 428/2009, die rechtstreeks van toepassing is in de hele Europese Unie. Er bestaat een belangrijk onderscheid tussen de overdracht van dual-use producten binnen de EU, de export van deze producten naar 'beviende' landen, en de export naar 'overige' landen.

In zijn jaarrapport over de Vlaamse handel in dual-use producten in 2012, kwam het Vredesinstituut tot volgende conclusies:

Het afgelopen jaar werden 207 individuele en 88 globale vergunningen uitgereikt*Intra-communautaire overbrenging*

In de Europese Unie bestaat er vrij verkeer van goederen. Hierdoor is slechts voor een beperkt aantal – zeer gevoelige – dual-use producten een vergunning vereist voor de overbrenging naar andere EU-lidstaten. In 2012 reikte de Vlaamse overheid hiervoor 10 individuele vergunningen (22,1 miljoen euro) en 3 globale vergunningen (53,3 miljoen euro) uit. Duitsland was het belangrijkste bestemmingsland van deze gevoelige producten, vooral nucleaire materialen. Geen enkele vergunningsaanvraag werd geweigerd.

Extra-communautaire export

Extra-communautaire export van dual-use producten is vergunningsplichtig. De Europese Unie voorziet wel in 6 uniale vergunningen waardoor voor bepaalde transacties geen specifieke vergunningsaanvraag nodig is. Voor de extra-communautaire export van dual-use producten werden in 2012 190 individuele vergunningen en 85 globale vergunningen uitgereikt in Vlaanderen. Het ging vooral om de export van producten uit de goederencategorieën “nucleaire goederen” (CAT0), “speciale materialen en aanverwanten” (CAT1), “materiaalbewerking” (CAT2), “sensoren en lasers” (CAT6) en “ruimtevaart en voorstuwing” (CAT9). Het gebruik van uniale en globale vergunningen maakte het moeilijk om evoluties vast te stellen.

Export van gevoelige producten naar Iran

Vanuit de internationale gemeenschap werden de voorbije jaren verschillende sancties genomen tegen Iran uit vrees dat het land kernwapens wil ontwikkelen. De export van bijna alle dual-use producten en een lijst van bijkomende gevoelige producten naar Iran is verboden. Voor een reeks andere gevoelige producten geldt een vergunningsplicht. Verder kunnen EU-lidstaten ook gebruik maken van catch-all bepalingen om handelsstromen naar het land onder vergunning te plaatsen. In 2012 werden 7 vergunningen ter waarde van 83.797 euro uitgereikt voor de export van mogelijk gevaarlijke producten naar Iran.

Recordwaarde van geweigerde dual-use export

In 2012 werden in totaal 9 vergunningsaanvragen met een gezamenlijke waarde van 3,4 miljoen euro geweigerd voor dual-use export naar 6 landen (China, Iran, Israël, Taiwan, Turkije en Wit-Rusland). Deze geweigerde vergunningen hadden betrekking op verschillende types van dual-use producten (zoals isostatische persen, beeldcamera's en coördinatenmeetmachines). De waarde van de geweigerde dual-use export lag hiermee ongeveer viermaal zo hoog als in 2011 en was de hoogste sinds informatie over deze gegevens publiek wordt gemaakt door de Vlaamse overheid.

De consistentie en efficiëntie van het beleid inzake weigering van dual-use export lijkt echter niet gewaarborgd. Zo werden in 2012 een aantal individuele vergunningen voor export van beeldcamera's naar Israël en Turkije geweigerd terwijl in datzelfde jaar meerdere globale vergunningen werden uitgereikt voor dezelfde producten naar dezelfde bestemmingslanden. Op deze globale vergunningen werden geen beperkingen van eindgebruikers opgelegd waardoor deze beeldcamera's dus toch konden uitgevoerd worden naar bestemmingen waarvoor individuele vergunningsaanvragen werden geweigerd.

Toegenomen export van de meest gevoelige dual-use producten met globale vergunningen zonder beperking van eindgebruiker

In 2012 werden tweemaal zoveel globale vergunningen voor de export van dual-use producten uitgereikt als in 2011. Dit heeft belangrijke gevolgen voor de controle op het eindgebruik van de Vlaamse dual-use producten. Het risico op ongewenst eindgebruik ligt bij globale vergunningen namelijk beduidend hoger dan bij individuele vergunningen. Daarom werd bij bijna de helft van alle globale vergunningen een beperking van de eindgebruiker opgelegd. In 2012 werden echter voor de export van de meest gevoelige dual-use producten (Deel 2 van Bijlage IV van Verordening 428/2009) ook globale vergunningen uitgereikt zonder een beperking van eindgebruiker: twee globale vergunningen voor de export van deuterium/zwaar water bestemd voor Maleisië en 14 andere bestemmingslanden. Deze gevoelige producten vormen een risicofactor voor ongewenste nucleaire proliferatie aangezien hiermee kernwapens kunnen worden ontwikkeld zonder dat men hoeft te beschikken over verrijkt uranium. De afgelopen jaren nam deze risicovolle vergunningspraktijk significant en stelselmatig toe. Dit deed de vraag rijzen welke garanties de Vlaamse overheid heeft met betrekking tot het eindgebruik van deze producten.

Meer informatie

Vlaamse buitenlandse handel in producten voor tweërlei gebruik 2012

Auteurs: Milou Dubois & Nils Duquet

Brussel, 22 augustus 2013 – ISBN 9789078864622, 46 p.

2.3 Wapenexport naar de Arabische wereld

Naar aanleiding van hoorzittingen in de Commissie voor Buitenlands Beleid, Europese Aangelegenheden en Internationale Samenwerking van het Vlaams Parlement over de Arabische Lente in maart 2013, publiceerde het Vredesinstituut het rapport 'Wapenexport naar de Arabische wereld' waarin het Vlaams wapenexportbeleid naar de regio in Europese context werd geplaatst. Volgende elementen vormden de conclusies van het rapport:

De Arabische Lente had geen remmende impact op de Europese wapenexport naar de regio

- Ongeveer een kwart van de Europese wapenexport was rechtstreeks bestemd voor Arabische landen. Zowat alle EU-lidstaten reikten jaarlijks exportlicenties uit voor defensieproducten bestemd voor de Arabische wereld.
- In 2011, het jaar dat de Arabische Lente volop woedde, bedroeg de waarde van de exportvergunningen naar de regio 9 miljard euro, een verdubbeling ten opzichte van 2007.
- Aanvragen voor wapenexport naar de Arabische landen in het Midden-Oosten en Noord-Afrika werden bijna nooit geweigerd, met uitzondering van embargolanden.

De EU is er onvoldoende in geslaagd om de verschillende nationale visies op wapenexport naar de Arabische wereld met elkaar te verzoenen

- De EU poogt lijnen uit te zetten voor een Gemeenschappelijk Buitenlands en Veiligheidsbeleid, met onder meer een focus op vrijheid, democratie en mensenrechten.
- Controle op wapenexport is echter nog steeds een bevoegdheid van elke EU-lidstaat apart. De Europese Unie heeft wel een aantal instrumenten ter beschikking die het beleid van de verschillende EU-lidstaten, in dit geval naar de Arabische wereld, pogen te stroomlijnen: 1) wapenembargo's, 2) gedeelde beoordelingscriteria, en 3) consultatiemechanismen. Dit zijn echter slechts randvoorwaarden en de interpretaties lopen fel uiteen. EU-lidstaten maken in de praktijk eigen afwegingen tussen strategische en veiligheidsaspecten, economische belangen en ethische criteria.

- Het beleid van de EU-lidstaten was aan de hand van een aantal groepen van bestemmingslanden samen te vatten: 1) op Libië en Syrië rustte een wapenembargo (dat wat Libië betreft niet door alle lidstaten werd nageleefd, en over het embargo op Syrië bestond grote onenigheid); 2) Voor de gevoelige landen Jemen en Bahrein werd door de meeste lidstaten voorzichtigheid aan de dag gelegd (bv. een “on hold”-maatregel); 3) voor de andere landen was het wapenexportbeleid van de meeste EU-lidstaten niet significant van koers veranderd: hier zat de export van militair materieel in stijgende lijn.

België blijft een belangrijke leverancier van wapens aan de Arabische wereld

- Bijna 40% van de Belgische wapenexport was rechtstreeks bestemd voor Arabische landen (bijvoorbeeld de Verenigde Arabische Emiraten, Saoedi-Arabië, Bahrein of Egypte).
- In de voorbije vijf jaar werd voor 1,3 miljard euro militair materieel geëxporteerd naar de Arabische regio. Voor 2011 ging het om 306 miljoen euro. Voornamelijk goederen die geschikt zijn voor zowel interne ordehandhaving als gewapende conflicten (vuurwapens, munitie en voertuigen) werden uitgevoerd naar de Arabische wereld.
- In België is het wapenexportbeleid geregionaliseerd. Wallonië (met zijn traditionele defensie-industrie) nam een pak meer rechtstreekse wapenexport naar het Midden-Oosten voor zijn rekening dan Vlaanderen (waar de defensie-industrie voornamelijk hoogtechnologische componenten produceert).

Vlaanderen dient een voldragen wapenexportbeleid t.a.v. de Arabische landen te ontwikkelen

- Ten opzichte van andere Europese landen en Wallonië is Vlaanderen een relatief kleine speler in de wapenexport naar het Midden-Oosten en Noord-Afrika. In 2011 werd voor 12 miljoen euro aan wapenexport naar de Arabische regio vergund (en 4 miljoen euro in de eerste 10 maanden van 2012). Voor de voorbije vijf jaar bedroeg de vergunde export 61,2 miljoen euro. Het ging daarbij bijvoorbeeld om militaire voertuigen, militaire elektronica en visualisatieschermen.
- Voor de export naar de Arabische wereld, was het Vlaams beleid gestoeld op 1) respect voor de internationale wapenembargo's (bv. Libië en Syrië), 2) een “on-hold” maatregel ten aanzien van Jemen, Bahrein en Egypte, 3) een afweging tussen economische belangen enerzijds en Europese en Vlaamse toetsingscriteria anderzijds.
- Voor twee derde van de Vlaamse wapenexport is de uiteindelijke eindgebruiker echter niet gekend. De vergunningen werden afgeleverd met een buitenlands bedrijf, veelal in een andere EU-lidstaat, als laatste gekende gebruiker. Gezien de Europese cijfers m.b.t. wapenexport naar de Arabische wereld, kwam dus een aanzienlijk deel Vlaams militair materieel onrechtstreeks terecht in de regio. Daar er geen geharmoniseerd Europees wapenexportbeleid naar de Arabische wereld blijkt te zijn, maakten andere EU-lidstaten, die Vlaams materieel opnieuw uitvoeren, mogelijk niet dezelfde afweging als de Vlaamse overheid inzake criteria als mensenrechten, regionale stabiliteit of het verergeren van conflicten.

In afwachting van een meer gezamenlijk afgestemde Europese aanpak, werd in het rapport gepleit om het eigen Vlaams wapenexportbeleid vorm te geven door een strikte toepassing van het Vlaams wapenhandeldecreet: 1) zoveel mogelijk het uiteindelijke eindgebruik achterhalen; 2) dat eindgebruik toetsen aan de criteria uit het decreet; 3) criteria inzake mensenrechten, risico op interne conflicten, regionale stabiliteit en gevaar voor ongewenste wederuitvoer interpreteren met het oog op conflictpreventie, en niet enkel met het oog op actuele conflicthaarden.

Meer informatie

Wapenexport naar de Arabische wereld

Auteur: Nils Duquet

Brussel, 26 maart 2013 – ISBN 9789078864578, 41 p.

2.4 Een Europese agenda voor veiligheidstechnologie

Het Vredesinstituut onderzocht in 2013 hoe de defensie- en veiligheidsmarkt zich verhouden en welke, al dan niet naar elkaar toegroeïende evoluties er aan de gang zijn. Om daar concreet zicht op te krijgen werd de EU-agenda inzake veiligheids-technologie tegen het licht gehouden. Er werd onder meer nagegaan of veiligheid en defensie – ofwel interne en externe veiligheid – sinds het einde van de Koude Oorlog grotendeels in elkaar zijn opgegaan. Volgende elementen vormden de conclusies van het onderzoek.

9/11: de opkomst van de veiligheidsindustrie

Het einde van de Koude Oorlog, maar vooral de terroristische aanslagen van 9/11 hebben geleid tot een belangrijke verandering in het denken over veiligheid. Veiligheid werd tijdens de Koude Oorlog hoofdzakelijk gezien als een militaire aan gelegenheid, waarbij grote wapenarsenalen en strijdkrachten centraal stonden. Sinds 9/11 benadrukken politici echter steeds meer het belang van interne veiligheid, bijvoorbeeld het bestrijden van terrorisme en cybercriminaliteit, maar ook grensbeveiliging, energieveiligheid, milieuveiligheid, etc.

Hierdoor vervaagt de grens tussen de interne en externe defensie- en veiligheidsmarkt. In de hedendaagse veiligheidsindustrie zijn zowel militaire als civiele bedrijven actief. Zo is bijvoorbeeld de Franse defensie- en luchtvaartgroep Safran ook wereldleider in biometrische identificatie. Bovendien is de meerderheid van de producten voor defensie en civiele veiligheid gebaseerd op dezelfde civiele, generische technologieën, wat heeft geleid tot een verdere versmelting van deze sectoren.

De Europese Commissie trekt aan de kar

De Europese Commissie heeft zich het afgelopen decennium geprofileerd als een belangrijke speler in de defensie- en veiligheidsmarkt. Dit om twee redenen:

- Het ontwikkelen van een nieuwe economische markt: de Commissie heeft 1,4 miljard euro geïnvesteerd in technologisch onderzoek gedurende de periode 2007-2013. Hiermee probeert de Commissie de aanbodzijde van veiligheidstechnologieën te ondersteunen.
- Anderzijds tracht de Commissie de vraagzijde te harmoniseren. Momenteel is het defensiebeleid nog in grote mate nationaal georganiseerd. De Commissie probeert deze versplintering te verminderen door het stimuleren van gemeenschappelijke aankopen op Europees niveau en het samenbrengen van middelen.

Niettemin heeft de Commissie veel tegenkanting gekregen. Lidstaten staan eerder weigerachtig om het defensiebeleid over te dragen naar het Europees niveau. Ook zijn critici van mening dat de eenzijdige focus van de Commissie op het stimuleren van de veiligheidsmarkt, haaks staat op belangrijke EU-waarden zoals het recht op privacy, mensenrechten en democratie. Daarnaast heeft de Commissie de overlap tussen de defensie- en veiligheidsindustrie overschat. Er blijft een aanzienlijk verschil bestaan tussen militaire en niet-militaire producten. Zo is het voor defensiebedrijven niet vanzelfsprekend om zich toe te leggen op de private markt, terwijl veel traditionele veiligheidsbedrijven niet de capaciteit hebben om producten te leveren aan militaire klanten.

De uitdaging van exportcontrole

In het recent gepubliceerde rapport 'A New Deal for European Defence' dicht de Commissie de defensie-industrie een centrale economische en strategische rol toe. Hoewel de Europese Commissie het aanbod stimuleert, is een sterke vraag naar veiligheidstechnologieën in de lidstaten uitgebleven. Lidstaten zijn er immers niet van overtuigd dat deze technologieën het ultieme wondermiddel zijn voor veiligheids-

vraagstukken. Bovendien staan in veel landen de overheidsbudgetten onder druk door de economische crisis. Dit heeft ertoe geleid dat de Commissie de export van deze veiligheidstechnologieën naar “nieuwe en opkomende markten” noodzakelijk acht.

De Arabische Lente en Europese veiligheidstechnologie

De Arabische wereld is een goed voorbeeld van een dergelijke “opkomende markt”. De Arabische Lente heeft echter ook enkele risico’s blootgelegd die gepaard gaan met de export van veiligheidstechnologieën. Enkele voorbeelden:

- Een Italiaans bedrijf leverde tot 2012 communicatieapparatuur aan de Syrische ordetroepen die werden ingezet bij het onderdrukken van het volksprotest.
- In Tunesië werd Europese technologie ingezet voor het censureren van het internet.
- Een Brits softwareprogramma werd in landen zoals Bahrein, Egypte en Turkmenistan ingezet voor het bespioneren van activisten.

De Arabische Lente heeft dan ook geleid tot heel wat ethische vragen over het Europees beleid inzake veiligheidstechnologieën. De uitbouw van een controlestelsel voor handel in veiligheidstechnologieën is niet vanzelfsprekend. Veel van deze technologieën hebben immers ook civiele toepassingen. Bovendien zijn veiligheidstechnologieën vaak toepassingen van gemakkelijk verkrijgbare, generische technologieën. Controle dient dan ook met de nodige flexibiliteit te gebeuren. De EU-verordening voor de exportcontrole van producten voor tweërlei gebruik (*dual-use*) is in dat opzicht een goed instrument. Verder kan de EU gebruik maken van de mogelijkheid om handelsrestricties op te leggen wanneer bepaalde risico’s voor veiligheid of mensenrechten zich voordoen. In het algemeen wordt de economische benadering van de Commissie best aangevuld met een veiligheids- en mensenrechtenperspectief: de EU en haar lidstaten moeten rekening houden met de consequenties van hun exportbeleid.

Meer informatie

Een Europese agenda voor veiligheidstechnologie: van innovatiebeleid tot exportcontroles

Auteur: Jocelyn Mawdsley

Brussel, 22 februari 2013 – ISBN 9789078864561, 101 p.

2.5 Doorvoer van strategische goederen

Vlaanderen is een logistieke draaischijf voor handel naar alle uithoeken van de wereld. Bijvoorbeeld in de havens van Antwerpen en Zeebrugge, op de luchthaven van Zaventem en langs het dichte weggennet passeren alle denkbare goederen van afzender naar bestemming. Daar zijn ook wapens en militair materieel bij. Het Vredesinstituut heeft daarom in 2013 doorgelicht hoe Vlaanderen de doorvoer van strategische goederen controleert. Vlaanderen is immers een transitregio bij uitstek, en controle van risicovolle transacties is een kwestie van binnenlandse en buitenlandse veiligheid. Het onderzoek schoof volgende conclusies naar voor.

De ene doorvoer is de andere niet

Doorvoer is de handelstransactie waarbij goederen het grondgebied van een staat doorkruisen op weg van een exportland naar een importland. Daarbij maakt men een onderscheid tussen *transit* (zonder overlading) en *transshipment* (met overlading). Bijvoorbeeld, wanneer een schip uit Rusland met gevechtshelikopters op weg naar Venezuela aanmeert in de haven van Antwerpen, zich bevoorraadt en verder vaart, is er sprake van *transit*. Wanneer deze helikopters echter overgeladen worden op een ander vervoersmiddel is er sprake van *transshipment*.

De controle van doorvoer van strategische goederen is van groot belang om twee redenen:

- Verzekeren van de internationale veiligheid: het risico bestaat immers dat strategische goederen bij tussenstops onder de radar verdwijnen en vertrekken naar ongewenste bestemmingen in het buitenland. De controle van doorvoer is dan ook onontbeerlijk in het handhaven van een sluitend exportbeleid (waarbij het eindgebruik cruciaal is).
- Vermijden dat strategische goederen tijdens het transport terecht komen in handen van criminele bendes of terroristische organisaties op het eigen grondgebied, en zo de binnenlandse veiligheid in gevaar brengen.

Internationale regelgeving ontbreekt

De doorvoer van wapens heeft op internationaal niveau tot op heden maar beperkte aandacht gekregen. Enkel het VN Vuurwapenprotocol en VN Resolutie 1540 met betrekking tot massavernietigingswapens formuleren bindende bepalingen voor doorvoer. Deze bepalingen hebben echter louter betrekking op de verplichting tot het uitbouwen van een nationaal controlesysteem. Er is dus nog geen aanzet gegeven tot enige harmonisatie van die controlesystemen op internationaal niveau.

Europese regelgeving

Voor doorvoer van *militair materieel* legt de EU geen uniform controlestelsel op. EU-lidstaten zijn wel verplicht om dezelfde lijst met militair materieel te onderwerpen aan controle. En ook de evaluatiecriteria, zoals het eerbiedigen van de mensenrechten, zijn dezelfde. Lidstaten kunnen wel die lijst met militair materieel uitbreiden en strengere evaluatiecriteria opleggen.

Voor doorvoer van *dual-use producten* is er in alle EU-lidstaten een zelfde juridisch kader van kracht en kunnen lidstaten bij risicogevoallen verdachte doorvoer controleren.

Om het beleid van de lidstaten te harmoniseren werd een *no-undercut* principe geïntroduceerd: lidstaten moeten rekening houden met de weigering van doorvoer door andere lidstaten. Toch blijven er grote onderlinge verschillen bestaan tussen de EU-lidstaten.

In Vlaanderen: onvoldoende controlemogelijkheden

De controle van doorvoer is in ons land geregionaliseerd. In Vlaanderen zijn de regels voor doorvoer vastgelegd in het Vlaams Wapenhandeldecreet van 2012. Deze regelgeving bepaalt dat enkel doorvoer mét overlading onderworpen is aan een systematische vergunningsplicht. Die regeling levert een aantal problemen op:

- Enerzijds zorgt de beperkte definitie van doorvoer ervoor dat een belangrijk controlemiddel uit handen wordt gegeven. Alle doorvoer *zonder* overlading kan immers niet onder vergunning geplaatst worden. Zo kan een schip met wapens voor een conflictgebied aanmeren en uitvaren zonder dat de Vlaamse overheid op basis van het Wapenhandeldecreet dit schip kan stoppen.
- Anderzijds zorgt de systematische vergunningsplicht van *alle* doorvoer met overlading ervoor dat de administratieve last voor veel bedrijven aanzienlijk is. Het aantal doorvoervergunningen daalde in Vlaanderen van 136 in 1999 naar 22 in 2012. Mogelijk wijken bedrijven steeds meer uit naar havens in buurlanden waar een andere regelgeving van kracht is.

Daarnaast zorgt de exclusieve focus van de Europese douanereglementering op het fiscale (taksen en belastingen) ervoor dat informatie over doorvoer vanuit veiligheidsoogpunt nauwelijks voorhanden is. Hierdoor beschikken douanediens-

niet over de juiste informatie om risicovolle doorvoer op het spoor te komen. Een taak die hoe dan ook uiterst moeilijk is door het grote volume en de hoge snelheid van doorvoer.

Meer informatie

Doorvoer van strategische goederen

Auteur: Kathleen Van Heuverswyn i.s.m. Nils Duquet
Brussel, 6 augustus 2013 – ISBN 9789078864585, 274 p.

2.6 Nederlandse samenvatting van het SIPRI Jaarboek 2013

Het jaarboek van het Stockholm International Peace Research Institute (*SIPRI Yearbook*) bundelt gegevens in tal van domeinen, onder meer wereldwijde militaire uitgaven, internationale wapenhandel, wapenproductie, kernmachten, grootschalige gewapende conflicten en multilaterale vredesoperaties, in combinatie met de allerlaatste analyses van belangrijke aspecten in wapenbeheersing, vrede en internationale veiligheid. Het *Yearbook* is een samenwerking tussen SIPRI-onderzoekers en externe deskundigen.

Het *SIPRI Yearbook* werd voor het eerst gepubliceerd in 1969 en was in 2013 aan zijn 44ste uitgave toe. Het Vlaams Vredesinstituut is sinds 2005 de partner van SIPRI voor de Nederlandse vertaling en publicatie van de samenvatting van dit jaarboek.

Editie 2013 van het jaarboek van SIPRI had speciale aandacht voor de economische invalshoek bij conflict- en vredesonderzoek.

Meer informatie

SIPRI Yearbook 2013 – Samenvatting in het Nederlands door het Vlaams Vredesinstituut

Brussel, 17 september 2013 – 28 p.

2.7 Vuurwapens

Reeds geruime tijd voert het Vredesinstituut binnen het programma Wapenhandel en -productie ook onderzoek naar de handel, het bezit en het gebruik van vuurwapens. In 2011 werd het boek 'Vuurwapens: handel, bezit en gebruik' gepubliceerd. Dit is een boek dat voor het eerst in België alle activiteiten met vuurwapens omvattend in kaart bracht, de wapenwet evalueerde, het maatschappelijk draagvlak onderzocht en de relatie met mortaliteit verkende.

In 2013 bouwde het Vredesinstituut verder op dit onderzoek, met externe publicaties, lezingen en bijdragen, onder meer met betrekking tot het sportschieten en de jacht.

3 Vrede en samenleving

Het aanpakken van manifest geweld, het geweldloos leren omgaan met conflicten, en de herinnering en herdenking van voorbije oorlogen; het zijn onderwerpen waar samenlevingen wereldwijd mee worstelen. Ook in Vlaanderen leven deze thema's, onder meer naar aanleiding van spanningen in het stedelijk samenleven, de discussie over de rol van onderwijs in geweldpreventie en de herdenking van 100 jaar Eerste Wereldoorlog in 2014-2018.

In het programma Vrede en samenleving focust het Vredesinstituut in het algemeen op mogelijke bronnen van geweld en zoekt het naar verklaringen en oplossingen. Het instituut neemt ook sociale processen onder de loep die de voorwaarden voor vrede beïnvloeden, zowel lokaal als internationaal. Hoe verhouden stedelijkheid en geweld zich? Hoe gaan mensen om met het herdenken en herinneren van conflicten? En wat is de plaats van vredesopvoeding en conflicthantering in het onderwijs?

Details over publicaties, netwerking en activiteiten binnen dit programma zijn verder in dit jaarverslag terug te vinden. In volgende paragrafen, worden opzet en invulling van het onderzoekswerk per invalshoek kort geduid.

3.1 Herdenken en herinneren

Oorlog en politiek geweld slaan diepe kloven en breuken in samenlevingen en tussen staten. In de nasleep van gewelddadige conflicten moeten samenlevingen deze pijnlijke, traumatische gebeurtenissen een plaats geven in hun collectieve herinnering, onder meer in de vorm van herdenkingen. De geschiedenis toont aan dat herdenken op verschillende manieren kan gebeuren. Herdenkingen hebben er historisch gezien vaak voor gezorgd dat maatschappelijke en interstatelijke tegenstellingen en spanningen bleven bestaan. Daartegenover staat dat herdenkingen ook een aanzet en stimulans kunnen vormen om, op basis van de ervaring van en de herinnering aan het afschuwwekkende geweld, een beweging in te zetten om oorlogen en gewelddadige conflicten te vermijden en te bannen. Herdenkingen en collectieve herinnering dragen dan bij tot het versterken van de praktijk van vrede en, door het wederzijdse leed te erkennen, tot het bewerkstelligen van verzoening. Het Vredesinstituut onderzoekt de rol van herdenking en herinnering in het algemeen, maar neemt ook bestaande herdenkingspraktijken onder de loep, onder meer in de aanloop naar de herdenking van 100 jaar Eerste Wereldoorlog.

In 2013 heeft het Vredesinstituut zijn onderzoek hieromtrent (o.a. het rapport 'Honderd jaar Eerste Wereldoorlog in het teken van vrede' en het boek '14-18 van dichtbij') uitvoerig gevaloriseerd door advies aan het beleid, ondersteuning van het middenveld en bijdragen aan het wetenschappelijk debat.

3.2 Stedelijk samenleven

Samenleven krijgt wereldwijd meer en meer vorm in steden en verstedelijkte omgevingen. Ook in ons land zijn steden de groeipolen. En in zeker zin kunnen we Vlaanderen in zijn geheel als een verstedelijkte regio beschouwen. Steden bestaan niet op zich: ze deinen in de vloedlijn mee met de op- en neerwaartse spiralen van de wereldeconomie, zijn een magneet voor arm en rijk, en vormen de knooppunten van migratiestromen en internationalisering. Steden vormen zo het hart van een wereld in verandering, met al zijn kansen, maar ook met zijn spanningen en conflicten. Het komt er voor de overheid op aan flexibel in te spelen op de steeds veranderende stedelijke dynamieken en impulsen te geven voor geweldloos samenleven. Lokale besturen hebben daarbij de vinger aan de pols en een evenwichtig Vlaams stedenbeleid kan de nodige ondersteuning bieden. Daarnaast spelen ook informele stadsgemeenschappen een rol in het omgaan met maatschappelijk conflict.

Het Vredesinstituut streeft naar een goed begrip van het stedelijk samenleven, met daarbij bijzondere aandacht voor verschillende vormen en achtergronden van geweld, en voor de mogelijkheden van geweldpreventie. Daarom werd in 2013 onderzoek in de steigers gezet dat zich richt op stedelijkheid, en conflict en geweld. Vooreerst werd een langlopend onderzoeksproject opgezet om in een concrete Vlaamse verstedelijkende omgeving (Vilvoorde) verschillende aspecten van stedelijkheid en conflict te bestuderen. Daarnaast werd een eerste concrete case study afgewerkt naar stadsrellen, die in 2014 wordt gepubliceerd.

3.3 Vredesopvoeding en onderwijs

Binnen het onderzoeksprogramma Vrede en samenleving heeft het Vredesinstituut over vredesopvoeding gewerkt. Het instituut heeft onder meer onderzocht wat vredeseducatie precies inhoudt en hoe die – onder meer in ons onderwijs – in de praktijk wordt gebracht. Het gaat dus op zoek naar inzicht in opvoeding tot vrede in het algemeen, en de manier waarop deze in Vlaanderen vorm krijgt in het bijzonder.

Eerder werd er reeds een staalkaart gemaakt van recente vredesopvoedingsinitiatieven in de onderwijswereld. Daarnaast werd een onderzoek met een conceptueel luik en een inventarisatie van het bestaande aanbod aan vredeseducatieve initiatieven in Vlaanderen afgerond.

In 2013 volgde het Vredesinstituut dit onderzoek verder op, onder meer door een internationale publicatie en door het ter beschikking stellen en promoten van een portaalsite over vredesopvoedingsprojecten voor het Vlaamse onderwijs. In oktober 2013 werd deze online databank volledig doorgenomen en aan een grondige update onderworpen. Met de CANON Cultuurcel en Klas cement werd overleg gepleegd om de gegevens uit de databank in de toekomst beter te ontsluiten.

Tot slot zijn in 2013 onderzoekers van de VUB (onderzoeksgroep TOR) in opdracht van het Vlaams Vredesinstituut in de literatuur op zoek gegaan naar effectiviteitsstudies over verschillende aspecten van vredesopvoeding. Deze studie had tot doel zicht te krijgen op de haalbaarheid, methodologie en implicaties van het meten van effectiviteit. Daarnaast werden ook de bevindingen van bestaand onderzoek samen gebracht. De resultaten van dit onderzoek worden in een rapport gepubliceerd in 2014.

Meer informatie

De databank Vredesopvoeding is toegankelijk via www.vredeseducatie.be

G. Castryck, N. Duquet & M. Van Alstein (2013), 'Peace Education in Flanders, Belgium: Grassroots Organizations at Work in Schools', in I. Harris (ed.), Peace Education from the Grassroots, Charlotte, NC: Information Age Publishing.

4 Ondersteuning van het parlementaire werk

Het parlement is het hart van de democratie: volksvertegenwoordigers voeren het politieke debat, hebben de wetgevende macht in handen, controleren het werk van de regering en wijzen het budget toe. Het Vlaams Parlement neemt deze kerntaken ter harte voor een brede waaier aan Vlaamse bevoegdheden. De Vlaams volksvertegenwoordigers én de samenleving zijn daarbij gebaat met onderbouwde informatie, verhelderende analyses en doordacht advies. Het Vredesinstituut neemt daarin zijn verantwoordelijkheid binnen zijn werkveld van vredesvraagstukken.

Het instituut ondersteunt de werkzaamheden van het Vlaams Parlement door zijn onderzoekswerk (zie hoofdstuk 2 en 3), de publicatie van adviesnota's (zie 4.2), het uitbouwen van een documentatiecentrum (zie 4.3), en bijdragen aan commissievergaderingen, het organiseren van werkbezoeken en het opzetten van conferenties (zie 4.1). In de volgende secties wordt de directe ondersteuning van het Vlaams Parlement verder verduidelijkt aan de hand van een toelichting bij de betrokkenheid van het Vredesinstituut bij het parlementaire werk, een overzicht van het uitgebrachte advies en informatie over de documentatiecollectie in het Parlementair Informatiecentrum.

4.1 Parlementaire activiteiten

Het werk van het Vredesinstituut informeerde gedachtewisselingen, vragen om uitleg, resoluties en interpellaties in verschillende commissies van het Vlaams Parlement met betrekking tot de Vlaamse wapenexport, de toepassing van het wapenhandeldecreet, de controle op de export van nucleaire goederen, de herdenking van de Eerste Wereldoorlog, herinneringseducatie, en geweld in de leefwereld van jongeren.

In 2013 werden ook rechtstreekse gedachtewisselingen met commissies gevoerd. Directeur Tomas Baum lichtte op 28 februari 2013 het jaarverslag 2011 van het Vredesinstituut toe in de Commissie Onderwijs van het Vlaams Parlement, alsook het advies van het Vredesinstituut over jongeren en geweld, en aandacht voor conflicthantering (zie parlementair stuk 44 (2011-2012) – Nr. 3). Op 26 november 2013 besprak de Commissie voor Buitenlands Beleid, Europese Aangelegenheden en Internationale Samenwerking samen met directeur Tomas Baum het jaarverslag 2012 van het Vredesinstituut (zie parlementair stuk 44 (2012-2013) – Nr. 2).

Tot slot werden de Vlaams volksvertegenwoordigers verwelkomd en actief betrokken bij de evenementen (seminars, workshops, conferenties) die het Vredesinstituut organiseerde in 2013 (zie 6.1.2).

Werkbezoek

Het Vlaams Vredesinstituut en de Commissie Onderwijs van het Vlaams Parlement brachten op vrijdag 26 april 2013 een werkbezoek aan Kazerne Dossin in Mechelen. Dit gebeurde naar aanleiding van het aflopen van het Belgische voorzitterschap van de Task Force for International Cooperation on Holocaust Education, Remembrance and Research en naar aanleiding van de opening van Kazerne Dossin in 2012.

4.2 Advies

De adviesfunctie is de meest directe dienstverlening van het instituut aan het parlement en zijn politieke omgeving. Het Vredesinstituut kan adviezen formuleren op basis van zijn expertise of van de resultaten van het uitgevoerde onderzoek. Het advies op eigen initiatief kan zowel voortvloeien uit wetenschappelijk werk, als uit een politieke of maatschappelijke aanleiding. De overige adviesmodaliteiten van het instituut zijn advies op verzoek van het Vlaams Parlement en advies over het verslag van de Vlaamse Regering aan het Vlaams Parlement zoals bedoeld in het decreet van 15 juni 2012 betreffende de in-, uit-, doorvoer en overbrenging van defensiegerelateerde producten, ander voor militair gebruik dienstig materiaal, ordehandhavingmateriaal, civiele vuurwapens, onderdelen en munitie.

De adviezen van het Vredesinstituut worden uitgebracht door de Raad van Bestuur van het Vredesinstituut. De Raad van Bestuur bestaat uit 19 stemgerechtigde leden uit uiteenlopende hoeken van het Vlaamse middenveld. De leden hebben een mandaat van vijf jaar en worden benoemd door het Vlaams Parlement. Om een onafhankelijk instituut met een groot draagvlak en de nodige deskundigheid te verzekeren, wordt in het oprichtingsdecreet een evenwichtige samenstelling bepaald, met experts en vertegenwoordigers van de fracties van het Vlaams Parlement, de universiteiten, de socio-economische actoren en de vredesbeweging. Met zijn adviesfunctie binnen dit brede maatschappelijke draagvlak, neemt het Vredesinstituut zijn rol als Vlaamse politiek-maatschappelijke instelling ter harte.

In 2013 werden vier adviezen uitgebracht: een decretaal verankerd en drie op eigen initiatief. De adviezen in 2013 werden bij unanimitieit uitgebracht door de Raad van Bestuur. Ze werden overgemaakt aan de voorzitter van het Vlaams Parlement, de Vlaamse volksvertegenwoordigers en de bevoegde ministers. Deze adviesnota's werden ook op de website gepubliceerd en via de nieuwsbrief verspreid.

4.2.1 Advies over het wereldwijd verdrag voor handel in conventionele wapens (Arms Trade Treaty)

Context

In maart 2013 kwamen alle lidstaten van de Verenigde Naties samen in New York om een verdrag te onderhandelen over wereldwijde standaarden voor handel in conventionele wapens, het zogenaamde Arms Trade Treaty (ATT). Het Vredesinstituut formuleerde in aanloop naar deze onderhandelingen aanbevelingen over concrete te verdedigen standpunten.

Inhoud

In het licht van de VN-onderhandelingen van 18-28 maart 2013 over een wereldwijd verdrag over handel in conventionele wapens, adviseerde het Vlaams Vredesinstituut aan de federale en regionale regeringen van België, alsook aan de andere bij de onderhandelingen betrokken actoren, om op onderstaande aandachtspunten in te zetten tijdens de onderhandelingen:

- 1) Met betrekking tot de *scope* (het toepassingsgebied) van het verdrag:
 - a. Minimaal munitie en idealiter eveneens componenten en technologie op te nemen onder art. 2.A waarin het toepassingsgebied van het verdrag gedefinieerd wordt.
 - b. Het begrip '*transfer*' (overdracht) niet te beperken tot commerciële activiteiten, maar breed te definiëren zodat ook niet-commerciële overdrachten zoals schenkingen omvat worden.

- c. Een artikel op te nemen waarin definities weergegeven worden die de draagwijdte van begrippen als '*transfers*' (overdracht) of '*ammunition*' (munitie) duidelijk maken.
- 2) Met betrekking tot de beoordelingscriteria:
 - a. Blijvend aan te dringen op het belang van ernstige en voortdurende schendingen van mensenrechten door het op te nemen in art. 3 (verboden overdrachten).
 - b. Het criterium over afwending en oneigenlijk eindgebruik (art. 4.6.a) op te waarderen naar art. 4.2, zodat het inschatten van het risico op ongewenst eindgebruik als een krachtig beoordelingscriterium gebruikt wordt dat als basis dient om een vergunning te weigeren.
 - c. In art. 4.5 het begrip '*overriding risk*' (doorslaggevend risico) te vervangen door *substantieel risico*, aangezien dit meer duidelijkheid verschaft en een aanvraag geweigerd dient te worden indien deze risico's substantieel zijn, los van andere overwegingen.
 - 3) Met betrekking tot de interactie tussen het ATT-verdrag en bestaande juridische instrumenten:
 - a. Aan te dringen op het schrappen of minstens de herformulering van art. 5.2
 - b. Aan te dringen op het schrappen van art. 23 uit het ontwerpverdrag (de relaties met niet-verdragspartijen).
 - 4) Met betrekking tot transparantie:
 - a. Te pleiten voor een verwijzing naar de publieke rapportage over de nationale rapporten over uitvoer van conventionele wapens zoals beschreven in art. 10.

Tot slot wees het Vredesinstituut op het belang van de verdere opvolging van het verdrag. Het proces van ratificatie, de mogelijkheden voor amendering, alsook de verfijning van het verdrag in gebruikersgidsen, opvolgingsconferenties en de werking van het secretariaat moeten zorgen voor een voortschrijdende uitdieping van het verdrag. Op die manier kan het verdrag aan kracht winnen en een daadwerkelijk verschil maken om destabiliserende overdrachten van conventionele wapens in de toekomst tegen te gaan.

Stand van zaken

Het advies over het *Arms Trade Treaty* werd de voorzitter van het Vlaams Parlement en de voorzitter en leden van de Commissie voor Buitenlands Beleid, Europese Aangelegenheden en Internationale Samenwerking toegestuurd op 11 maart 2013. Het werd tevens overgemaakt aan de betrokken gewestelijke en federale diensten die mee de onderhandelingen voerden, en internationaal verspreid.

De onderhandelingen van maart 2013 werden succesvol afgerond en op 2 april 2013 hebben de lidstaten van de Verenigde Naties met grote meerderheid het Internationaal Wapenhandelsverdrag aangenomen tijdens de Algemene Vergadering van de VN in New York.

Tijdens een bespreking met de Commissie voor Buitenlands Beleid, Europese Aangelegenheden en Internationale Samenwerking, werd door het Vredesinstituut aangedrongen op een snelle instemming van de Belgische ratificering door het Vlaams Parlement (zie parlementair stuk 44 (2012-2013) – Nr. 2).

4.2.2 Advies over de markering van munitie

Context

Naar aanleiding van een wetsvoorstel dat in de Senaat werd ingediend tot wijziging van de wapenwet van 8 juni 2006 en naar aanleiding van de groeiende aandacht voor de controle van munitie in het internationale debat over controle op wapenhandel, formuleerde het Vredesinstituut een advies met betrekking tot het markeren en traceren van munitie in Belgisch en internationaal perspectief.

Inhoud

Het Vredesinstituut formuleerde volgende uitgangspunten met betrekking tot het markeren en traceren van munitie:

- Een voldoende gedetailleerde markering van munitie, zowel van de verpakkingseenheden als van de patronen zelf, is een belangrijk hulpmiddel om munitie te traceren die in een context van gewelddadig conflict of van gewapende criminaliteit wordt aangetroffen. De huidige regelgeving, zowel op nationaal, Europees als op internationaal niveau, heeft de kwestie van de markering van patronen nog niet voldoende geregeld.
- Voor een accurate tracering van munitie is, naast een voldoende gedetailleerde markering, ook een correcte en zorgvuldige registratie van de transfers van gemarkeerde munitie cruciaal.
- Om tot een omvattend markerings- en traceringsstelsel van munitie te komen is regelgeving op Europees en internationaal niveau noodzakelijk. Mede door zelf wetgevendende initiatieven inzake de markering van munitie te nemen, kan België hiertoe bijdragen en een voortrekkersrol spelen in dit proces.
- Het is belangrijk bij het debat over de markering van munitie de verschillende perspectieven voor ogen te houden:
 - o Vanuit politiek oogpunt kan gesteld worden dat een scherpere controle op munitie enerzijds zal leiden tot grotere transparantie van handelsstromen en een betere bestrijding van illegale handel, terwijl anderzijds aandacht moet gaan naar de investeringen en administratieve inspanningen die een strengere controle met zich meebrengt.
 - o Economisch gezien speelt in het debat het argument van de concurrentiepositie van producenten, omdat de markering van patronen meerkosten met zich zal meebrengen. Ook de impact op de binnenlandse afzetmarkt voor munitie voor civiel gebruik is van belang om te bepalen op welk niveau het controleregime best wordt uitgewerkt.

Het Vredesinstituut adviseerde het Vlaams Parlement, de Kamer en Senaat, en de gewestelijke en federale overheden:

- voor te schrijven dat patronen die in België gefabriceerd worden, gemarkeerd moeten worden met informatie die verwijst naar een productielotnummer en een identificatienummer van de kleinste verpakkingseenheid. Ondanks de economische impact voor producenten, laat dit toe dat Belgische munitie meer traceerbaar wordt en dat België een voortrekkersrol opneemt op het Europese en internationale niveau.
- de registratiemethoden voor de binnenlandse en buitenlandse handel van in België gefabriceerde en gemarkeerde munitie te verfijnen. Een goede tracering van gemarkeerde munitie is immers afhankelijk van een accurate registratie van transfers van munitie.
- de markering van munitie die in België ingevoerd wordt slechts dan voor te schrijven, wanneer dit past in een Europees en/of internationaal regelgevend kader. Door een uitsluitend Belgisch initiatief ter zake zou de impact op de binnenlandse afzetmarkt voor munitie voor civiel gebruik te groot zijn.

- te ijveren voor Europese regelgeving m.b.t. de markering van patronen en de registratie van transfers van munitie.
- de kwestie van de markering en tracering van munitie ook op de internationale wapencontrole-agenda te plaatsen.

Stand van zaken

Het advies over de markering van munitie werd de voorzitter van het Vlaams Parlement en de voorzitter en leden van de Commissie voor Buitenlands Beleid, Europese Aangelegenheden en Internationale Samenwerking toegestuurd op 13 maart 2013. Het werd tevens overgemaakt aan de politiek fracties van de Senaat en aan betrokken actoren. Het advies informeerde een tweede wetsvoorstel in de senaat, maar beide wetsvoorstellen werden niet meer behandeld in de legislatuur 2010-2014.

4.2.3 Advies bij het jaarlijks verslag van de Vlaamse Regering over de wapenhandel in 2012

Context

Het decreet dat de werking van het Vredesinstituut omschrijft, stipuleert dat het instituut advies uitbrengt aan het Vlaams Parlement over het jaarlijks verslag van de Vlaamse Regering aan het Vlaams Parlement over de verstrekte en geweigerde vergunningen voor wapens, munitie en speciaal voor militair gebruik of voor ordehandhaving dienstig materieel en daaraan verbonden technologie. Het achtste jaarlijks verslag van de Vlaamse Regering was beschikbaar op 28 augustus 2013.

Inhoud

Aansluitend op het betreffende jaarlijks verslag van de Vlaamse Regering aan het Vlaams Parlement, stelde het Vlaams Vredesinstituut volgende ontwikkelingen vast met betrekking tot het Vlaams beleid inzake controle op de handel in strategische goederen:

- De Vlaamse Regering toonde zich transparant door in het jaarverslag een nieuw element in het wapenexportbeleid – de certificering van bedrijven – toe te lichten.
- De huidige implementatie van het Wapenhandeldecreet heeft verstrekende gevolgen voor de exportcontrole m.b.t. strategische goederen: de catch-all clause wordt niet gebruikt.
- Vanaf 2013 worden voor het eerst algemene vergunningen voor de overbrenging van defensieproducten gebruikt in Vlaanderen.
- Door de hoge mate van ongekend eindgebruik is er een onderschatting van de Vlaamse wapenexport die in conflicthaarden (bijvoorbeeld het Midden-Oosten) terechtkomt.
- Ondanks toegenomen transparantie is er nog geen rapportage over verlengingen van vergunningen en over de daadwerkelijke wapenexport.

Om het Vlaamse wapenhandelbeleid te optimaliseren en om de parlementaire controle op dat beleid te versterken, adviseerde het Vredesinstituut aan het Vlaams Parlement om de Vlaamse Regering te vragen:

1. om uitvoerig en gedetailleerd inzicht te verschaffen over:
 - de huidige toepassing van de catch-all bepaling voor wapenexport naar landen buiten de EU
 - de reden waarom geen gebruik wordt gemaakt van de mogelijkheid om een eigen, Vlaamse lijst van vergunningsplichtige defensieproducten op te stellen

- de toetsing van de producten die voorheen onder de catch-all categorieën (ML24-25) werden geklasseerd, aan de Gemeenschappelijk EU-lijst van militaire goederen
 - de inschatting van de gevoeligheid van producten en overdrachten die onder algemene vergunning worden geplaatst
2. de transparantie van de verslaggeving over vergunningen verder te verhogen door:
- te rapporteren over de daadwerkelijke wapenexport met de verschillende types van vergunningen
 - te rapporteren over verlengde vergunningen
 - de gegevens over het gebruik van algemene vergunningen op een zo transparant mogelijk wijze te rapporteren aan het parlement
3. om het ongekend eindgebruik zoveel mogelijk te beperken door in te zetten op een gedegen informatie-uitwisseling tussen de overheid en het bedrijfsleven, en voldoende middelen hiervoor vrij te maken.

Stand van zaken

Het advies (parlementair stuk 53 (2012-2013) – Nr. 2) bij het jaarlijks verslag van de Vlaamse Regering over de wapenhandel in 2012 werd de voorzitter van het Vlaams Parlement en de voorzitter en leden van de Commissie voor Buitenlands Beleid, Europese Aangelegenheden en Internationale Samenwerking toegestuurd op 23 september 2013. Het advies werd toegevoegd aan de bespreking van het Jaarlijks verslag van de Vlaamse Regering aan het Vlaams Parlement over de buitenlandse wapenhandel in de Commissie op 28 januari 2014 (zie parlementair stuk 53 (2012-2013) – Nr. 3).

4.2.4 Advies over de doorvoer van strategische goederen

Context

Het Vredesinstituut heeft in 2013 doorgelicht hoe Vlaanderen de doorvoer van wapens controleert (zie 2.5). Uit dat onderzoek bleek dat de Vlaamse regelgeving hapert. Daarom pleitte het Vredesinstituut in een advies voor een omvattende juridische basis en voor controle die gestuurd wordt door gedegen risicoanalyses.

Inhoud

Vlaanderen is door zijn centrale ligging en uitgebreide logistieke infrastructuur een belangrijk doorvoergebied voor allerlei producten, waaronder ook strategische goederen (militair materieel en dual-use producten). Op basis van een uitgebreide studie van de controle op doorvoer in Vlaanderen en de buurlanden, vestigde het Vredesinstituut de aandacht op volgende elementen:

Op basis van het Vlaams Wapenhandeldecreet is het niet mogelijk om bij een verdachte doorvoer van militair materieel zonder overlading, een vergunningsplicht op te leggen en dus controle uit te oefenen.

- Het Vlaams Wapenhandeldecreet is niet volledig in overeenstemming met de voorschriften van het VN Vuurwapenprotocol.
- De douanediensten dienen over voldoende en adequate informatie te beschikken om op efficiënte en effectieve wijze risicoanalyses te kunnen uitvoeren om verdachte doorvoer te identificeren.
- De huidige benadering van doorvoer zorgt voornamelijk voor een administratieve belasting van het bedrijfsleven.
- Bij het doorvoercontrolebeleid zijn veel verschillende partijen betrokken; informatie-uitwisseling en samenwerking tussen hen is noodzakelijk voor een efficiënt en effectief doorvoercontrolebeleid.

Om in Vlaanderen het wettelijk kader en de bestuurlijke praktijk inzake doorvoer van strategische goederen te optimaliseren, adviseerde het Vlaams Vredesinstituut:

- de Vlaamse Regering en het Vlaams Parlement om het Wapenhandeldecreet aan te passen zodat men beschikt over een brede juridische basis om alle doorvoer van militair materieel (inclusief die zonder overlading) onder vergunningplicht te kunnen plaatsen wanneer essentiële veiligheidsbelangen in het gedrang (kunnen) zijn of er een vermoeden van afwending is.
- de Vlaamse Regering en het Vlaams Parlement om het Wapenhandeldecreet in overeenstemming te brengen met het VN Vuurwapenprotocol.
- de federale regering om te investeren in informatieverwerkingstechnologie waardoor het bedrijfsleven minder administratieve lasten ondervindt en de douane haar controle van vergunningsplichtige doorvoer en haar opsporing van illegale transacties kan verbeteren.
- de federale en de Vlaamse Regering om aan te dringen op Europees niveau en bij de World Customs Organisation om volgende aanpassingen door te voeren:
 - o meer informatie te vragen bij douane-vervoer voor goederen die onder opschorting van fiscale heffingen en/of handelspolitieke maatregelen vallen
 - o de huidige douanenomenclatuur aan te passen zodat een efficiënte en effectieve identificatie van vergunningsplichtige categorieën van goederen mogelijk wordt
- alle betrokken partijen, op alle niveaus (binnen België, Europees, internationaal) om adequaat en voldoende informatie uit te wisselen en samen te werken.

Stand van zaken

Het advies over de doorvoer van strategische goederen werd de voorzitter van het Vlaams Parlement, de voorzitter en leden van de Commissie voor Buitenlands Beleid, Europese Aangelegenheden en Internationale Samenwerking en de betreffende commissies in de Kamer en Senaat toegestuurd op 19 november 2013.

4.3 Documentatiecentrum

In samenwerking met het Parlementair Informatiecentrum van het Vlaams Parlement heeft het Vredesinstituut in 2013 zijn documentatiecentrum met een collectie boeken, tijdschriften en andere media verder uitgebouwd. Deze collectie staat ten dienste van de medewerkers van het Vredesinstituut, maar wordt in het Parlementair Informatiecentrum ook ontsloten voor het parlementair personeel, volksvertegenwoordigers en het brede publiek.

In het catalogussysteem van het Parlementair Informatiecentrum kreeg 'Vredesonderzoek' het nummer 800 toegewezen. Die '800 rubriek' werd verder ingedeeld in een gedetailleerd schema en bevat 9 subrubrieken, die de brede benadering van vredesonderzoek die het Vredesinstituut hanteert, weerspiegelen:

- 810. Theorie en Methode
- 820. Internationale Betrekkingen
- 830. Vrede en Economie
- 840. Samenleving en staat
- 850. Vrede- en conflictstudies
- 860. Vredescultuur
- 870. Defensie en Wapens
- 880. Regio's en landen
- 890. Verhalende literatuur

Aangekochte documentatie wordt ontsloten in het LIBIS-netwerk, volgens de gangbare standaarden. LIBIS-Net is een samenwerkingsverband van meer dan twintig instellingen die gebruik maken van dezelfde ALEPH 500 installatie voor de automatisering van hun bibliotheek. Naast de hogescholen lid van de Associatie K.U.Leuven kozen ook verschillende overheidsbibliotheken; kleine, wetenschappelijke bibliotheken en bibliotheken van groeperingen en instellingen uit het middenveld voor de overstap naar het netwerk. Met ongeveer 3.000.000 bibliografische beschrijvingen vormt LIBIS-Net het grootste bibliotheeknetwerk van België. Via de website van het Vredesinstituut is een zoekmachine ter beschikking om in de collectie van het Vredesinstituut of in de hele LIBIS-catalogus op zoek te gaan naar het gewenste boek of tijdschrift.

Externe onderzoekers of andere geïnteresseerden kunnen niet rechtsreeks boeken of ander documentatiemateriaal ontlenuen uit de bibliotheek van het Vredesinstituut. Ze moeten dat doen via InterBibliothecair Leenverkeer (IBL), waarbij ze het werk aanvragen via hun universiteits- of stadsbibliotheek, die op haar beurt het boek aanvraagt bij het Parlementair Informatiecentrum.

5 Evaluatierapport van de Wetenschappelijke Raad

Overeenkomstig het oprichtingsdecreet van het Vredesinstituut evalueert de Wetenschappelijke Raad de uitvoering van de onderzoeksopdracht van het instituut, en wordt een evaluatieverslag opgenomen in het jaarverslag. Het onderstaand evaluatieverslag werd op 21 maart 2014 unaniem goedgekeurd door de leden van de Wetenschappelijke Raad.

5.1 Voorwoord

In 2013 was de tweede institutionele cyclus van het Vlaams Vredesinstituut sinds zijn ontstaan al een heel eind gevorderd. Begin 2015 treden immers een nieuwe Raad van Bestuur en een nieuwe Wetenschappelijke Raad aan. Tijd dus om enkele langlopende onderzoeksprojecten af te ronden en nieuwe accenten te gaan leggen, kortom, om een nieuwe doorstart te maken. Zo werd een fase in het onderzoek en de adviezen aan het parlement in het kader van het programma wapenhandel & -productie – een kerntaak van het Vredesinstituut – afgerond met de goedkeuring van het allereerste Vlaamse wapenhandeldecreet en werd de aanzet gegeven tot de uitvoering daarvan. Tegelijkertijd trad het nieuwe Europese regime voor een meer open defensiemarkt en een vlottere uitwisseling van defensiegerelateerde goederen in voege. Het Vredesinstituut wees terecht op mogelijke problemen in verband met transparantie en afdoende controle waartoe die maatregelen aanleiding kunnen geven en die we nu ook effectief zien opduiken. Het nauw opvolgen van al die aspecten blijft van belang, maar de betrokken onderzoekers gaan ook op zoek naar andere manieren om hun expertise nuttig toe te passen, en dat mag ook. Wellicht levert hun verkenning van tot nog toe onontgonnen terreinen in het huidige Europese en internationale onderzoek met betrekking tot wapens nog meer originele bevindingen op.

Parallel daarmee werd in het kader van het programma over vrede & samenleving de laatste hand gelegd aan de voorbereidingen voor de herdenking van de Eerste Wereldoorlog in 2014 en het daaraan gekoppelde onderzoek omtrent herinnering, herdenking en vrede. Dit thema is een goede insteek gebleken om de samenwerking tussen het Vlaams Vredesinstituut en de stakeholders en het middenveld in Vlaanderen op verschillende fronten te verdiepen, waarbij het Vredesinstituut ook praktische diensten kon verlenen aan andere betrokkenen buiten het parlement en de overheid. Het moment is echter aangebroken om andere thema's te verkennen die dit onderzoeksdomein eerst aanvullen en mettertijd zullen vervangen. Het geplande studieproject over geweld en stedelijk samenleven, in Vlaanderen, maar ook daarbuiten, is in die zin een weloverwogen keuze. Verwacht wordt dat de aanwerving van een nieuwe ervaren onderzoeker een beter evenwicht tussen de twee kerndomeinen van het Vlaams Vredesinstituut mogelijk zal maken.

Tijdens de afgelopen periode werd de Wetenschappelijke Raad voorgezeten door Alyson J.K. Bailes (tijdelijk professor aan de universiteit van IJsland) en zetelden daarin de volgende leden: Prof. Dr. Sven Biscop, directeur van het Security & Global Governance Programme bij Egmont – Koninklijk Instituut voor Internationale Betrekkingen; Prof. Dr. Mark Duffield, emeritus professor Ontwikkelingsbeleid aan de universiteit van Bristol; Prof. Dr. Elise Féron, senior lecturer in Internationale Conflictanalyse aan de universiteit van Kent en de Brussels School of International Studies; Prof. Dr. John Groom, emeritus professor Internationale Betrekkingen aan de universiteit van Kent; Prof. Dr. Elspeth Guild, professor Europees Migratierecht aan de Radboud universiteit van Nijmegen en gastprofessor aan de London School of Economics and Political Science (LSE); Prof. Dr. Antoon Vandeveldde, professor bij het Centrum voor Ethiek, Sociale en Politieke Filosofie en gewezen decaan van het Hoger Instituut voor Wijsbegeerte van de KULeuven; en Prof. Dr. Wolfgang Wagner, professor Internationale Veiligheid aan het Departement Politieke Wetenschappen en Openbaar Bestuur van de Vrije Universiteit Amsterdam (VU).

De opdracht van de Wetenschappelijke Raad is en blijft de opvolging, beoordeling en ondersteuning van de kwaliteit van het onderzoek dat het Vlaams Vredesinstituut verricht. Die kwaliteit hangt niet alleen af van de vaardigheden en discipline van de onderzoekers, maar wordt ook bepaald door de mate waarin ze kunnen samenwerken en elkaar intellectueel aanvullen als team. De omgeving waarin ze werken moet bovendien niet alleen hun onafhankelijkheid garanderen, maar moet ook voldoende stimuli bieden via externe partnerships. De Wetenschappelijke Raad oordeelt dat het instituut op al die vlakken in 2013 een mooie prestatie heeft neergezet. We stellen vast dat regelmatig meerdere onderzoekers samen aan één project of publicatie hebben meegewerkt. Bovendien moedigde het instituut bewust meer samenwerking met academische instellingen en stakeholders aan en het Vredesinstituut heeft intussen aan zichtbaarheid gewonnen in de rest van de wereld maar vooral in Europa. De vergaderingen van de Wetenschappelijke Raad brachten nieuwe mogelijke kanalen voor de onderzoekers aan het licht en waren een forum voor het uitwisselen van informatie en ideeën over de eigen onderzoeksinteresses van de raadsleden.

De meest tastbare uitdrukking van wat het Vlaams Vredesinstituut intussen allemaal heeft verwezenlijkt, is de steeds langer wordende lijst van zowel Nederlandse als Engelse publicaties. Voor 2013 is de oogst behoorlijk indrukwekkend en gevarieerd en de raad besteedde heel wat tijd aan het evalueren van al die publicaties, zoals verder in dit verslag ook zal blijken. Algemeen stellen we vast dat die laatste publicaties getuigen van meer overtuigd professionalisme en een bijzondere aandacht voor leesbaarheid, taal en stijl.

De onderzoekers van het instituut publiceerden in 2013 bovendien een indrukwekkend aantal artikels in toonaangevende vakbladen en andere vooraanstaande media. De thema's die daarbij aan bod kwamen, overstegen de kerndomeinen waarin het instituut onderzoek verricht, wat onder meer de veelzijdigheid van zijn onderzoekers illustreert.

2014 belooft een overgangsjaar en een jaar van vernieuwing te worden voor het Vlaams Vredesinstituut, waarbij het instituut zijn nut en zijn toegevoegde waarde opnieuw kan bewijzen en zijn gedetailleerde programma kan afstemmen op de veranderde context. De Wetenschappelijke Raad feliciteert het instituut met al wat het tot nu toe verwezenlijkt heeft en wenst het alle succes toe bij de uitvoering van zijn toekomstige taken. En uiteraard draagt de raad daar graag zijn steentje toe bij.

5.2 Evaluatie van rapporten

5.2.1 Een Europese agenda voor veiligheidstechnologie

Dit belangrijke en goed onderbouwde rapport onderzoekt de versmelting van interne (politie) en externe (militaire) veiligheid in Europa vanuit een onderbelicht technologisch, industrieel en innovatiebeleidsperspectief en zoomt in op de voornaamste ethische en politieke problemen als gevolg van die versmelting. Het rapport is goed opgebouwd en wordt gestaafd met een uitgebreide bibliografie.

In het academisch onderzoek naar de versmelting van interne en externe veiligheid ligt de klemtoon meestal op beleid en uitvoering en wordt er nauwelijks aandacht besteed aan de implicaties daarvan voor de industrie, technologische innovatie en het uitvoerbeleid. Het rapport zet deze lacune recht met een schat aan empirische gegevens en is dus een bijzonder nuttig basisdocument dat de huidige stand van zaken in een moeilijk te onderzoeken domein weergeeft.

Het rapport is helder geschreven en na het uitzetten van de krijtlijnen en een toelichting van de deugdelijkheid van de toegepaste methodologie beschrijft de auteur hoe de opvatting van het begrip 'veiligheid' na afloop van de Koude Oorlog is veranderd. Dit gebeurt op een bekwame, deskundige manier, met een handig literatuuroverzicht, met onder meer een uiteenzetting van de begrippen en voornaamste beleidsinitiatieven met betrekking tot de 'menselijke veiligheid', de 'ver-

antwoordelijkheid om te beschermen' en de nationale veiligheid. De auteur toont op een heldere manier aan dat de traditionele grenzen tussen nationaal en internationaal, tussen politie en strijdkrachten en tussen veiligheid en defensie vervagen.

Het grootste deel van het rapport belicht de voornaamste kenmerken van de Europese veiligheids- en defensiemarkt, de impact van het Europese industriële en onderzoeksbeleid op de markt en beschrijft tot slot de gevolgen en ethische implicaties van de controle op de uitvoer van strategische goederen. Wat opvalt is de doorgedreven aandacht voor empirische details.

Zoals het rapport al aangeeft, illustreren het Amerikaanse nationale veiligheidsbeleid en de huidige Europese veiligheidsinitiatieven – hoewel ze op verscheidene punten verschillen – de opmars van een veiligheidsstaat, dit is een staat die wordt gekenmerkt door een significante verschuiving in de richting van risicobeheersing en -preventie. In die zin geeft het rapport een eerste aanzet tot een verkenning van de manier waarop die verschuiving zich vertaalt in technologische ontwikkeling en in het innovatiebeleid. De auteur reikt daarvoor heel wat empirische gegevens aan, bijvoorbeeld over het ontstaan van een nieuwe Europese veiligheidssector rond remote, intelligente en computerondersteunde technologieën met betrekking tot onder meer gegevensverzameling, artificiële intelligentie, sensortechnologieën, informatiebeveiliging, scenario- en simulatietechnologieën, navigatie en opsporing, en elektronische authenticatie. Die remote en computerondersteunde technologieën onderbouwen op materiële wijze de versmelting (en globalisering) van politiefuncties en militaire functies.

Vermits diezelfde technologieën ook dagelijks in een sociale context worden toegepast voor de uitwisseling van berichten en informatie, voor logistieke doeleinden en gegevensanalyse, kunnen we er tegelijkertijd niet omheen dat ons begrip van dual-use technologie dringend moet worden bijgesteld gezien hardware- en softwaresystemen en platformen een steeds grotere rol gaan spelen in het handhaven van onze veiligheid.

5.2.2 Doorvoer van strategische goederen – Het wettelijk kader en de bestuurlijke praktijk in het Vlaamse Gewest en de naburige stelsels: Nederland, Frankrijk, Duitsland en het Verenigd Koninkrijk

Dit baanbrekende rapport doet precies wat het in de titel zegt. Hoewel de Europese landen al tientallen jaren in eigen land, via de EU en andere fora ijveren voor een strengere controle op de uitvoer van militair materieel en massavernietigingswapens, wordt er relatief weinig aandacht besteed aan wat er met die goederen en route gebeurt wanneer ze verschillende landen passeren op weg naar hun eindbestemming. De internationale wetgeving bevat geen ondubbelzinnige, allesomvattende definitie van het begrip 'doorvoer' en al zeker geen duidelijke controleverplichtingen; nauwkeurige Europese voorschriften zijn er alleen voor de doorvoer van massavernietigingswapens. Nochtans kan de afwijking van goederen tijdens hun doorvoer een ernstige bedreiging vormen voor de veiligheid vermits er naar alle waarschijnlijkheid criminelen mee gemoeid zijn en het gevaar bestaat dat de goederen in handen van terroristen terechtkomen of naar een ongewenste bestemming worden afgeleid. Een land dat een strenger exportcontrolebeleid hanteert dan zijn buurlanden zou er bovendien logischerwijs op moeten toezien dat geen doorgevoerde goederen opnieuw worden uitgevoerd die het normaal niet zelf zou uitvoeren. (Dergelijke gevallen kunnen zich zelfs voordoen bij de doorvoer van de ene EU-lidstaat naar de andere).

Net omdat dit aspect doorgaans over het hoofd wordt gezien, wordt in het rapport een zo volledig mogelijk, onafhankelijk beeld geschetst. Na een uiteenzetting van de aard en de zwakke punten van de huidige regels en praktijken worden enkele grondige casestudy's aangevoerd m.b.t. het doorvoerbeleid in vijf Europese landen die uiterst relevant zijn voor Vlaanderen. Het rapport peilt naar de overeenkomsten en (grote) verschillen tussen de aanpak in de buurlanden. Die aanpak blijkt flink te verschillen, van de wettelijke definities over documentatiepraktijken tot

de communicatie met bedrijven. Het is duidelijk dat niet al die landen dezelfde elementen controleren en zo goed als geen van hen kan garant staan voor de volledige doorvoercontrole, hoewel sommige landen beter zijn dan andere in het evalueren van risico's en het filteren van informatie om verdachte transacties op te sporen. Het rapport benadrukt dat een efficiënte samenwerking tussen de betrokken overheidsinstanties (zowel in eigen land als over de grenzen heen) essentieel is, temeer omdat de douaneautoriteiten de doorvoer van goederen doorgaans niet beschouwen vanuit het standpunt van internationale veiligheid.

Het rapport bevat een indrukwekkende hoeveelheid informatie en analyse materiaal, met toelichtingen bij alle relevante internationale organen en maatregelen, een uiterst gedetailleerde beschrijving van de Europese bepalingen en concrete verwijzingen naar nationale regelgevingen. Het resultaat is een origineel, belangrijk onderzoeksdocument dat een hiaat in de literatuur over de controle van de handel in strategische goederen vult. Het rapport leest evenwel niet erg vlot. De auteurs hebben hun best gedaan om de tekst lichter te maken en er meer variatie in te brengen met tabellen en lijsten zodat de informatie overzichtelijker wordt en er vergelijkingen kunnen worden gemaakt. Deze ingreep bewijst zijn nut, maar de tabellen en lijsten lijken soms overdreven lang, wat de vloeiendheid van de tekst niet ten goede komt. Sommige – belangrijke – punten worden bovendien te vaak herhaald. De taal is gezien het esoterische onderwerp zo helder als mogelijk is.

5.2.3 Wapenexport naar de Arabische Wereld – Het Vlaams wapenexportbeleid in Europese context

De Arabische Lente was ongetwijfeld een van de belangrijkste ontwikkelingen van de afgelopen jaren in het domein van internationale veiligheid. Niet verrassend dus dat het Vredesinstituut een bijzonder rapport klaarstoomde over de wapenexport vanuit de Europese Unie, en vanuit Vlaanderen in het bijzonder, naar de Arabische Lente-landen.

Het rapport brengt de Europese, Belgische en Vlaamse export naar de Arabische landen in het Midden-Oosten en Noord-Afrika in kaart en tekent een systematisch, grondig en overzichtelijk beeld. Het rapport bevat gedetailleerde informatie omtrent het aantal vergunningen, de omvang van de uitvoer en de bestemmingslanden. Figuren, grafieken en kaarten maken het thema inzichtelijk voor een breder publiek.

Uit het rapport blijkt meteen ook de expertise van de auteur. Met betrekking tot het meerlagige, ingewikkelde kader van hard law (wetten) en soft law (niet-bindende maatregelen) worden de belangrijkste punten duidelijk aangegeven. De beschikbare gegevens, die grotendeels afkomstig zijn van de werkgroep wapenhandel van de Europese Raad (COARM), worden bovendien kritisch beschouwd, geverifieerd en indien nodig bijgesteld (het feit dat de auteur in staat is om fouten in de cijfers van COARM te identificeren, bevestigt zijn kennis en expertise). De keuzes van de auteur bij het selecteren of in de verf zetten van bepaalde gegevens ten aanzien van andere informatie, bijvoorbeeld vergunningen versus effectieve uitvoer, worden zorgvuldig verantwoord en zijn plausibel.

De auteur slaagt er bovendien in om de gegevens kritisch te interpreteren. Zo benadrukt hij bijvoorbeeld dat het aantal vergunningen en het overeenkomstige uitvoervolume in belangrijke mate worden aangedreven door de vraag vanuit twee landen, meer bepaald Saoedi-Arabië en de Verenigde Arabische Emiraten. Her en der geeft de auteur ook concrete voorbeelden van producten om te illustreren hoe moeilijk het is om onderdelen die in Vlaanderen werden gemaakt te traceren tot wanneer ze effectief in de Arabische landen worden ingezet.

Het rapport heeft een duidelijk normatief opzet: het Vlaamse vergunningsbeleid op één lijn brengen met de Europese normatieve richtlijnen tegen landen die wapens aankopen en die de ingevoerde wapens zouden kunnen inzetten om het verzet tegen hun autoritaire regime de kop in te drukken. De auteur hoedt zich evenwel

voor een al te sensationele toon of terechtwijzende vinger. Zijn normatieve standpunt wordt enkel in de conclusie expliciet aangehaald, hoewel de lezer dit doorheen het rapport tussen de regels door kan lezen. De auteur had dit normatieve element echter kracht kunnen bijzetten met enkele goed gekozen citaten uit kerndocumenten van de Europese Unie en/of het Vlaamse Gewest om aan te tonen dat dergelijke beginselen niet eigen zijn aan het Vlaams Vredesinstituut alleen, maar deel uitmaken van het officiële beleid van Vlaanderen, van België en van de Europese Unie.

5.2.4 Vlaamse buitenlandse wapenhandel 2012

2012 was, in vele opzichten, een scharnierjaar voor de Vlaamse buitenlandse wapenhandel. En dat heeft alles te maken met het nieuwe Vlaamse wapenhandeldecreet dat in juni 2012 door het Vlaamse parlement werd goedgekeurd en dat regels voor de invoer, uitvoer en doorvoer van wapens vastlegt. Dit decreet bracht heel wat veranderingen met zich mee, onder meer de afschaffing van de catch-all vergunningsplicht voor de overbrenging van defensieproducten van Vlaanderen naar andere lidstaten van de EU en de invoering van globale vergunningen. Het rapport over de Vlaamse buitenlandse wapenhandel in 2012 belicht en analyseert niet alleen de voornaamste trends m.b.t. invoer, uitvoer, doorvoer en overbrenging, maar bevat tevens een kritische beschouwing van de impact van al die veranderingen op de vergunningspraktijken, ook op het vlak van transparantie en verantwoording.

Het rapport is opgesplitst in zes grote delen. De inleiding – zonder twijfel een van de best geschreven stukken – licht het internationale regulerende kader toe, beschrijft het Vlaamse wapenhandeldecreet en de links met andere Europese regelgevingen en analyseert de mogelijke consequenties van de invoering van verregaande algemene vergunningen en de afschaffing van catch-all vergunningen zowel voor het vergunningsstelsel als voor de extracommunautaire wapenhandel in Vlaanderen. Het tweede deel bevat een korte beschrijving van de mechanismen voor rapportering over de Vlaamse buitenlandse wapenhandel en wijst op een duidelijke evolutie naar een verhoogde transparantie in de rapporteringswijze die de Vlaamse overheid hanteert, waarbij bijvoorbeeld een onderscheid wordt gemaakt tussen vergunningen voor intracommunautaire en extracommunautaire wapenhandel. De verslaggeving m.b.t. andere, bijkomende vergunningen maakt het evenwel moeilijker om de gegevens voor 2012 te vergelijken met die van vorige jaren.

Het derde deel zoomt in op de wapeninvoer en peilt naar de ontwikkeling, de aard en herkomst van de vergunde wapeninvoer en de overbrenging van defensieproducten naar Vlaanderen. Het bevat bijzonder nuttige, gedetailleerde informatie over de soorten goederen die worden ingevoerd en kleeft daar ook cijfers op (zo was de invoer van vuurwapens en toebehoren in 2012 goed voor 46,9 miljoen euro). Daarnaast wordt ook de evolutie in kaart gebracht. Het vierde deel bevat identieke informatie, maar dan voor de wapenuitvoer en wijst op enkele belangrijke trends, zoals het feit dat de eindgebruiker voor maar liefst 3/4 van de uitgevoerde defensieproducten niet gekend is. In dit hoofdstuk komt ook de uitvoer van wapens naar 'gevoelige' gebieden zoals Israël, het Midden-Oosten en de Maghreblanden aan bod. Het vijfde deel behandelt vervolgens de doorvoer, waar een neerwaartse trend in het aantal vergunningen wordt opgetekend, waarvoor de auteurs trouwens verscheidene afdoende verklaringen geven. Het rapport besluit met conclusies waarin de belangrijkste punten uit de vorige delen de revue passeren en de opvallendste trends en uitdagingen voor de Vlaamse buitenlandse wapenhandel worden uitgestippeld. De tekst wordt aangevuld met handige bijlagen met nog meer details over trends en evoluties en waarin de toestand in België wordt vergeleken met die in andere landen. De bijlagen bevatten eveneens de Gemeenschappelijke EU-lijst van militaire goederen en de Vlaamse aanvullingen op die lijst.

Samenvattend behandelt dit goed geschreven rapport een hoogst relevant thema, met een zinvolle opbouw. Het getuigt van een grondige expertise in het onderzoeksdomein en de bijbehorende thema's en bevat een nuttige, kritische analyse

van de recente wijzigingen in de regelgeving omtrent wapenhandel. Een van de troeven van het rapport is dat het gebruik maakt van cijfermateriaal uit de eigen database van het Vlaams Vredesinstituut, met een overzicht van alle door Vlaanderen goedgekeurde en geweigerde vergunningen voor de invoer, uitvoer en doorvoer van militaire goederen sinds de regionalisering van die bevoegdheid in 2003. De grafieken en tabellen helpen de lezer om bepaalde trends te spotten.

De voornaamste beperking van het rapport is dat er vaak geen context wordt gegeven. Cijfers kunnen niet op zich bestaan en moeten gekaderd worden vermits de wapenhandel evolueert binnen een specifieke maatschappelijke, politieke, economische en culturele context. Hoewel het rechtskader in detail wordt uitgelicht, bieden rechtsbepalingen alleen geen afdoende verklaring voor de kenmerken en evolutie van de wapenhandel. Waarom wordt er bijvoorbeeld minder uitgevoerd naar Azië? Vanwaar komen de verschillen in de vergunde wapenuitvoer tussen Wallonië, Vlaanderen en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest? Hebben die verschillen te maken met het soort industrie in de gewesten, met politieke voorkeuren en keuzes of iets anders? Het louter vermelden van de impact van de economische crisis, de reputatie van België op het gebied van procedures, of de gevolgen van de aanslagen in Luik in december 2011 volstaat niet; er wordt best meer aandacht besteed aan de context van de wapenhandel en hoe die m.a.w. tot stand komt.

5.2.5 Vlaamse buitenlandse handel in producten voor tweërlei gebruik 2012

Dit rapport belicht een belangrijk thema en is bedoeld ter inlichting van het Vlaamse Parlement en van een breder publiek. Vlaanderen beschikt immers niet over een volwaardige wapenindustrie in de strikte zin van het woord, maar heeft wel een goed draaiende chemische industrie en telt heel wat hoogtechnologische bedrijven die dual-use producten maken, dit zijn producten die niet speciaal voor militaire doeleinden zijn ontwikkeld, maar die eventueel wel een militaire toepassing kunnen hebben. Europa legt een aantal regels op m.b.t. dual-use producten en de Vlaamse overheid moet erop toezien dat die regels stipt worden nageleefd. Dit rapport onderzoekt de uitvoervergunningen die door Vlaanderen werden goedgekeurd of geweigerd, in overeenstemming met de toepasselijke wetgeving. Binnen Europa geldt in principe vrij verkeer van goederen en er is dus enkel voor een beperkt aantal producten een uitvoervergunning nodig. De handel met partners buiten Europa wordt strenger gecontroleerd. Sommige van die vergunningen worden door Europese instellingen verleend. Andere worden verleend niet voor één transactie, maar voor allerhande mogelijke transacties met alle mogelijke bedrijven in verschillende landen. Die Europese en globale vergunningen maken het moeilijker voor het Vlaams Vredesinstituut en voor het parlement om trends in de handel in producten voor tweërlei gebruik op te sporen en om toezicht uit te oefenen op de manier waarop de regels in de praktijk worden toegepast.

De Vlaamse overheid weigerde verscheidene vergunningen voor de uitvoer van dual-use producten bestemd voor onder meer China, Iran, Israël, Taiwan, Turkije en Wit-Rusland, maar de auteur sluit niet uit dat die producten in sommige gevallen toch via andere kanalen in de betrokken landen zijn terechtgekomen, bijvoorbeeld in het kader van een globale vergunning. Bovendien is de controle op de eindbestemming van die producten allesbehalve sluitend. De uitvoer van deuterium, een materiaal dat kan dienen voor de ontwikkeling van kernwapens, naar Maleisië en bepaalde andere landen lijkt in die zin een behoorlijk riskante onderneming. Het rapport uit ook kritiek op de Vlaamse overheid en wijst op het gebrek aan transparantie in het beleid van Vlaanderen omtrent de handel in dual-use producten, evenals de gebrekkige controle, waarbij onvoldoende wordt nagegaan of de realiteit overeenkomt met de geest van de wet en met wat er in de vergunningsaanvragen van de aanvragers vermeld staat.

Het rapport is van een uitzonderlijke kwaliteit: het is gedetailleerd, zorgvuldig geschreven en stelt de juiste vragen.

5.3 Evaluatie van adviezen

5.3.1 Advies over de markering van munitie

Het advies schetst een uitvoerige, informatieve stand van zaken m.b.t. de markering van munitie vanuit het standpunt van de industrie, de handel en de wetgeving. Hoewel de controle op de illegale wapenhandel uitgebreid aandacht krijgt, is dat voor de controle op munitie veel minder het geval. De markering van munitie bestaat doorgaans uit het aanbrengen van stempels in de bodem van de patroonhulzen en/of het merken van de verpakking met het embleem van de producent, het productiejaar en het kaliber. Munitie wordt in grote hoeveelheden geproduceerd voor levering aan allerhande veiligheidsdiensten en burgers met een vuurwapenvergunning. Met het oog op de tracering en de controle op de afwending of illegale levering van munitie zijn dergelijke markeringen echter onvoldoende. Het aanbrengen van een lotnummer op de patronen, aan de hand waarvan elke verpakkingseenheid kan worden geïdentificeerd, en de registratie van dat lotnummer bij elke schakel in de aanleverketen zou de tracering van munitie aanzienlijk verhogen en bijdragen tot een betere bestrijding van criminele praktijken. Zoals in het advies wordt aangegeven, zijn daar echter flink wat kosten aan verbonden, onder meer de aankoop van nieuwe machines en – vooral – de uitbouw van een robuust internationaal traceersysteem.

Op basis van deze heldere situatieschets worden enkele interessante aanbevelingen geformuleerd. Door de recente ontwikkelingen in lasertechnologie wordt de optie om het lotnummer op individuele patronen aan te brengen haalbaar én betaalbaar. Er wordt benadrukt dat België een belangrijke rol kan spelen in de uitbouw van een omvattend munitiemarkeringssysteem op Europees en internationaal niveau. Het advies pleit voor een omvattende markering van alle munitie die in België wordt gemaakt met een uniek lotnummer voor de kleinste verpakkingseenheid. Op die manier kan België een voortrekkersrol spelen in het bijsturen van de regels voor de overbrenging van munitie in Europa en om de markering van munitie op de internationale wapencontroleagenda te zetten. Het advies bevat heldere argumenten en de basisbeginselen die het Vlaams Vredesinstituut voorstaat, zijn weloverwogen.

5.3.2 Advies over het wereldwijd verdrag voor handel in conventionele wapens (Arms Trade Treaty)

Het advies over het wereldwijd verdrag voor handel in conventionele wapens werd uitgebracht in maart 2013, dus net voor de wereldconferentie onder auspiciën van de VN die het sluitstuk zou vormen van meer dan tien jaar onderhandelen en lobbyen om een universeel verdrag tot stand te brengen. Dit verdrag of Arms Trade Treaty (ATT) werd vervolgens op 2 april 2013 door de Algemene Vergadering van de VN aangenomen.

Het advies is helder, gedetailleerd en goed opgebouwd. Het schetst kort de historische van het ATT en beschrijft de hindernissen op de weg naar een compromis. Het advies belicht de houding van België ten aanzien van het ATT en de verschillende initiatieven die het parlement in dat kader heeft ondernomen. De nota licht de inhoud van het ATT toe, zet de belangrijkste punten in de verf en formuleert aanbevelingen voor de federale en gewestregeringen in België en voor de andere onderhandelingspartners.

Het advies legt bondig, maar met een scherp inzicht en op een deskundige manier de vinger op de wonde en wijst op de barsten en tekortkomingen in het ontwerpverdrag van 2013. Zo is het ontwerp niet altijd eenduidig en botst het op een aantal grenzen m.b.t. zijn hoofddoel: de bestrijding van illegale wapenhandel en de regulering van de wapenhandel. Het ontwerpverslag bevat geen expliciete verwijzing naar de verplichting om strafbepalingen op te leggen voor overtredingen en artikel 5.2 bepaalt dat de implementatie van het verdrag geen afbreuk mag doen aan via andere instrumenten aangegane verplichtingen. Een dergelijke beperking, zo stelt het advies, ondermijnt mogelijk de uitwerking van het verdrag. De adviesnota bevat tevens een kritische beschouwing van de items die tot de categorie van 'conventionele wapens' worden gerekend en van de regels voor uitvoer, invoer,

tussenhandel en doorvoer. Ook de voorgestelde internationale en nationale criteria voor de beoordeling van vergunningsaanvragen komen uitgebreid aan bod en de nota identificeert mogelijke manieren om die criteria beter af te stellen. Eén element dat niet in de nota aan bod komt, zijn de punten van overeenkomst en verschil in het debat dat in België op federaal en gewestelijk niveau wordt gevoerd. Een dergelijke analyse zou nuttig geweest zijn om die punten op te sporen waarover al een consensus bestond, alsook de punten waarover verder onderhandeld moest worden.

5.3.3 Advies bij het jaarlijks verslag van de Vlaamse Regering aan het Vlaams Parlement over de verstrekte en geweigerde vergunningen voor wapens, munitie en speciaal voor militair gebruik of voor ordehandhaving dienstig materieel en daaraan verbonden technologie. Periode van 1 januari 2012 tot 31 december 2012

Net als het voorafgaande jaarrapport (zie hoger) is dit advies niet mals voor de Vlaamse overheid. Hoewel het verslag interessante nieuwe gegevens verstrekt over de certificering van bedrijven die actief zijn op de wapenmarkt, is het Vlaamse beleid nog steeds onvoldoende transparant. Het verslag van de regering bevat informatie over uitvoervergunningen maar niet over de effectieve wapenuitvoer. Er wordt niets gezegd over de verlenging van sommige vergunningen en het is onduidelijk op welke activiteiten sommige algemene vergunningen precies betrekking hebben. Het advies schuift enkele suggesties naar voren voor een betere controle van de eindbestemming van de uitgevoerde wapens. In die context is een efficiëntere communicatie met wapenproducenten nodig. De auteurs van de adviesnota voeren zelfs aan dat er vandaag in Vlaanderen minder controle is op de buitenlandse wapenhandel dan vroeger. Dit heeft onder meer te maken met de afschaffing van de catch-all bepaling, waardoor heel wat producten die voorheen vergunningsplichtig waren, binnen de EU nu vrijgesteld zijn van vergunningsplicht. De adviesnota is een bijzonder nuttig instrument voor het Vlaamse Parlement en voor het grote publiek. Het gebrek aan transparantie dat in het advies meermaals wordt onderstreept, wijst erop dat de Vlaamse overheid de Vlaamse industrie niet te veel aan banden wil leggen. Een moedig advies, zoals dat in een democratie als Vlaanderen en België kan en mag.

5.3.4 Advies over de doorvoer van strategische goederen

Het Vredesinstituut legde dit advies aan het Vlaamse parlement voor nadat het een uitgebreide studie had afgerond m.b.t. de controle op de doorvoer van militair materieel en massavernietigingswapens in Vlaanderen en de buurlanden (zie hoger) en na toetsing van de Vlaamse regelgeving en praktijken op basis van de resultaten van die studie. De bevindingen van het meer dan 200 pagina's tellende onderzoeksrapport worden hier op oordeelkundige wijze in een aanbevelingenpakket van 12 bladzijden gevat. De oplistings van de voornaamste knelpunten en concrete actiepunten op de eerste bladzijde, gevolgd door een gedetailleerde situering en verantwoording, is overzichtelijk, hoewel een korte algemene conclusie wenselijk was geweest.

De tekst en argumentatie zijn duidelijk en de aanbevelingen zijn concreet: ze geven niet alleen aan wat er moet gebeuren om een gericht en efficiënt controlebeleid voor doorvoer in Vlaanderen te ontwikkelen, maar bepalen meteen ook wie wat moet doen. De door veiligheidsbelangen ingegeven controlebenadering is bovendien in evenwicht met de aandacht voor legitieme economische belangen. De uitvoering van alle acties die het Vredesinstituut voorstelt, zou evenwel flink wat inspanningen vergen, met onder meer een aanpassing van het zo lang voorbereide en recentelijk goedgekeurde Vlaamse wapenhandeldecreet. Als extra motivatie hadden de auteurs gerust meer mogen hameren op de ernst van sommige problemen, zowel op het gebied van veiligheid als voor de reputatie van Vlaanderen. Bovendien was enige toelichting van de doorvoerpraktijken in de andere gewesten van het land wenselijk geweest, temeer omdat het naast elkaar bestaan van verschillende doorvoerstelsels in één land onvermijdelijk belangrijke implicaties heeft voor de betrokken ondernemers.

6 Externe relaties

Voor de externe relaties van het Vredesinstituut zijn academische, beleidsgerichte en maatschappelijke netwerken van belang. Daartoe voert het Vredesinstituut een actief communicatiebeleid, waarvan de verschillende aspecten in dit hoofdstuk aan bod komen.

6.1 Netwerk

Academisch netwerk

Voor de onderzoeksopdracht van het Vredesinstituut zijn nationale en internationale contacten in de academische wereld noodzakelijk, onder meer om informatie uit te wisselen, netwerken op te zetten en complementair onderzoek te doen. In 2013 werden de reeds bestaande contacten uitgebouwd en werden nieuwe waardevolle contacten gelegd met andere instellingen voor vredesonderzoek en internationale betrekkingen in binnen- en buitenland. Dit gebeurde door bijdragen aan conferenties, samenwerkingsverbanden voor activiteiten of publicaties, en persoonlijke contacten.

Medewerkers van het Vlaams Vredesinstituut leverden in 2013 een bijdrage aan volgende academische evenementen:

Op 15 maart 2013 was onderzoeker Sara Depauw gastspreker op het seminarie 'Transnational Actors and the EU in the United Nations' Conference on the Arms Trade Treaty 2012-2013' aan de KULeuven.

Op 21 maart 2013 vond aan de Technische Universiteit Eindhoven het Symposium 'Bewapening en Ontwapening' plaats, met een bijdrage van directeur Tomas Baum.

Onderzoeker Maarten Van Alstein nam deel aan de International Centennial Planning Conference 'A Century in the Shadow of the Great War' in Kansas City (US) van 22 tot 24 maart 2013.

Op 25 maart 2013 gaf directeur Tomas Baum een gastles 'De regulering van de handel in strategische goederen: een globale uitdaging' aan de Universiteit Antwerpen.

Onderzoeker Nils Duquet gaf op 16 april 2013 aan de VUB een lezing over de rol van Belgische vuurwapens in internationale conflicten.

Onderzoeker Jorg Kustermans stelde op 30 mei 2013 een paper 'Urban violence in peace research' voor op het Politicologenetmaal 2013 in Gent.

Op 31 mei 2013 organiseerde Uitgeverij Politeia een studiedag 'De wapenwet en het sportschuttersdecreet: passen de puzzelstukjes?'. Onderzoeker Nils Duquet gaf er een lezing 'De analyse van het sportschieten in Vlaanderen'.

Op 14 en 15 juni 2013 vond in Stockholm de 17th Annual International Conference on Economics and Security plaats, georganiseerd door het Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI). Onderzoeker Nils Duquet stelde er de paper 'The impact of the Arab Spring on European arms export control' voor.

Van 4 tot 7 september 2013 werd in Bordeaux de 7e General Conference van het European Consortium for Political Research georganiseerd. Onderzoeker Maarten Van Alstein presenteerde er de paper 'The memory of Peace' en onderzoeker Sara Depauw de paper 'Mission impossible? Challenges for end-use controls within the new European arms export control system'.

Van 24 tot 27 oktober 2013 vond in Istanbul de World Conference on Humanitarian Studies plaats. Onderzoeker Jorg Kustermans stelde er de paper 'Learning about urban violence: how a small European town experiences, worries about and responds to disorderly urbanization' voor.

Onderzoeker Jorg Kustermans gaf op maandag 18 november 2013 een gastles binnen het college Internationale Betrekkingen, met als thema 'cultuur en internationale politiek' aan de Universiteit Antwerpen.

Op 26 november 2013 nam onderzoeker Sara Depauw deel aan een debat aan de Ugent 'Mensenrechten: Europa als trendsetter of toeschouwer'.

Op 19 december 2013 gaf directeur Tomas Baum een gastcollege aan de Universiteit Antwerpen over 'Oordelen over internationale politiek' in het hoorcollege 'Theorieën van de internationale betrekkingen'.

Beleidsgericht netwerk

Als paraparlementaire onderzoeksinstelling is het voor het Vredesinstituut ook van groot belang in de politieke omgeving een breed netwerk uit te bouwen. Het Vlaams Parlement en de Vlaams volksvertegenwoordigers komen daarbij vanzelfsprekend op de eerste plaats. Het Vredesinstituut ondersteunt het parlement onder meer door de publicatie van advies- en achtergrondnota's, het uitbouwen van een documentatiecentrum en het organiseren van werkbezoeken, conferenties en seminars (zie hoofdstuk 4).

Naast zijn rol in het Vlaams Parlement, legde het Vredesinstituut ook contacten met het brede Vlaamse beleidsveld, bijvoorbeeld met de Dienst Controle Strategische Goederen (Internationaal Vlaanderen) m.b.t. wapenhandel en -productie, de administratie Onderwijs (CANON Cultuurcel) m.b.t. vredesopvoeding en het Projectsecretariaat 2014-2018 i.v.m. de herdenking van 100 jaar WOI.

Ook op internationaal vlak bouwde het Vredesinstituut in 2013 verder aan zijn politiek netwerk, in het bijzonder met betrekking tot de Europese dimensie van zijn werk:

Directeur Tomas Baum leverde een bijdrage aan de plenaire sessie van de conferentie 'Bringing Divided Communities Together – Sharing the experience of the EU PEACE Programme' op 31 januari 2013 in Brussel. De conferentie werd georganiseerd door de Europese Commissie en door het Special EU Programmes Body (SEUPB).

Op 20 maart 2013 gaven directeur Tomas Baum en onderzoeker Sara Depauw een bijdrag aan de briefing van European Security Round Table (ESRT) over 'Arms exports: Implementation of Council Common Position' in het Europees Parlement.

Op 4 juni 2013 gaf onderzoeker Sara Depauw een bijdrage op de conferentie 'The European Union and the United Nations Arms Trade Treaty' in het Europees Parlement, georganiseerd door de GUE/NGL Group.

Onderzoeker Nils Duquet leverde op 17 juni 2013 een bijdrage over de Europese wapenexport naar het Midden-Oosten en Noord-Afrika tijdens de Second Consultative Meeting van het EU Non-Proliferation Consortium in Brussel.

Van 19 tot 21 augustus 2013 vond in Alpbach (Oostenrijk) het European Forum Alpbach – Non-proliferation versus Fundamental Rights and Scientific Freedom – A Debating Forum "Science meets Practice" plaats. Dit werd georganiseerd binnen het EU Cooperation Programme on Dual-use Export Controls door het Duitse agent-

schap voor exportcontrole BAFA. Directeur Tomas Baum gaf er een lezing over 'Relevance of human rights in current export control systems'.

Op 30 september en 1 oktober 2013 vond de tweede EU Non-Proliferation and Disarmament Conference van het EU Non-Proliferation Consortium plaats in Brussel. Directeur Tomas Baum zat er een panel voor over de illegale handel in kleine en lichte wapens.

Op maandag 4 november 2013 organiseerde de Vlaamse overheid een internationaal vredessymposium in Brussel. Op het symposium werden Nobelprijswinnaars voor de Vrede samen gebracht met beleidsmakers, wetenschappers en specialisten uit de praktijk. Het Vlaams Vredesinstituut was lid van het organisatiecomité van dit symposium.

Contacten met het middenveld en stakeholders

Naast de politieke en academische gemeenschap, is ook het middenveld een belangrijke partner en stakeholder van het Vredesinstituut. Het instituut is immers meer dan een expertisecentrum; het is ook een Vlaams politiek-maatschappelijke instelling. Structureel is deze band verankerd door een sterke vertegenwoordiging van middenveldorganisaties in de Raad van Bestuur van het instituut.

Het Vredesinstituut bouwt ook meer informele contacten op met de Vlaamse civiele maatschappij. Met name bij de verspreiding van onderzoeksresultaten wordt dit netwerk aangesproken. Bij de evenementen in 2013 georganiseerd door het Vredesinstituut, was vaak een vertegenwoordiging van vredes- en ander sociaal geëngageerde verenigingen aanwezig. Het gaat echter niet om eenrichtingsverkeer. Het Vredesinstituut gaat uit van een wisselwerking en uitwisseling van informatie en ervaring. Ook met internationale middenveldorganisaties werden in 2013 contacten gelegd.

Onderzoeker Maarten Van Alstein gaf op 19 januari 2013 een lezing over de inspiratiegids '14-18 van dichtbij' op de Algemene Vergadering van het Davidsfonds in Leuven.

Op 7 en 8 maart 2013 gaven directeur Tomas Baum en onderzoeker Nils Duquet een bijdrage aan het bedrijfsleven over het Belgische kader voor exportcontrole op het seminarie 'Weet u wat er gebeurt met uw product?' van Deloitte Belgium.

Onderzoeker Maarten Van Alstein sprak op 16 maart 2013 de Algemene Vergadering van VOS toe over honderd jaar Eerste Wereldoorlog.

Onderzoeker Maarten Van Alstein leidde een rondetafel over de inspiratiegids '14-18 van dichtbij' op de Forumdag Herinneringseducatie 'De Grote Oorlog in de klas' van het Bijzonder Comité voor Herinneringseducatie op 23 april 2013.

Onderzoeker Maarten Van Alstein lichtte op 17 september het advies van het Vredesinstituut over honderd jaar Eerste Wereldoorlog in het teken van vrede toe op de studiedag 'Gone West' van de Provincie West-Vlaanderen.

Als voorzitter van de toekenningsjury, sprak directeur Tomas Baum op 20 september 2013 de laudatio uit op de uitreiking van de Evens Prize for Peace Education 2013 in Lyon.

Op 19 en 20 oktober 2013 vond in het Vlaams Parlement het tweede Festival van de Politiek plaats. Voor het Vredesinstituut verzorgde onderzoeker Maarten Van Alstein op dat festival een bijdrage over het herinneren en herdenken van honderd jaar Grote Oorlog.

Onderzoeker Maarten Van Alstein leverde op 28 november 2013 een bijdrage op de studiedag 'De wapenwet en het jachtdecreet: passen de puzzelstukjes?' van Politeia.

Op 11 december nam directeur Tomas Baum in de Nederlandse Ambassade in Brussel deel aan een debat over de situatie in Syrië en de Nobelprijs voor OPCW in het kader van de 65-jarige viering van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens.

6.2 Evenementen

Het Vlaams Vredesinstituut presenteerde op 22 februari 2013 het rapport 'Een Europese agenda voor veiligheidstechnologie: van innovatiebeleid tot exportcontrole'. Het rapport werd voorgesteld door auteur Dr. Jocelyn Mawdsley van de Universiteit van Newcastle. Na de presentatie volgde een respondentenpanel met de heren Frank Slijper (Campagne tegen Wapenhandel, Nederland) en Steven Luys (Director Strategic Marketing, Defense & Aerospace, Barco).

Op 14 mei 2013 organiseerden de Evens Stichting en het Vredesinstituut een seminar met praktijkdeskundigen en experts uit verschillende Europese landen over conflicthantering op school. In september 2011 had een delegatie van het Vlaams Parlement, het Vlaams Vredesinstituut en de Evens Stichting een werkbezoek gebracht aan Barcelona voor een eerste uitwisselingsseminarie met organisaties uit verschillende Europese landen die rond conflicthantering in scholen werken. In de nasleep daarvan werkten de betrokken organisaties een uitgebreid uitwisselingstraject af. Om dit af te sluiten en de Europese expertise-uitwisseling inzake conflicthantering op school verder te zetten, werden betrokken in 2013 opnieuw samen gebracht.

Het Vredesinstituut stelde op 25 juni 2013 zijn jaarrapport over de Vlaamse buitenlandse wapenhandel in 2012 voor in het Vlaams Parlement. Naast een analyse van de cijfers, wijst het Vredesinstituut vooral op de verregaande implicaties van het nieuwe Vlaamse wapenhandeldecreet dat sinds oktober 2012 van kracht is.

Het Vredesinstituut voerde in 2013 een omvattend onderzoek over de doorvoer van strategische goederen. De ontwerpconclusies van het rapport 'Doorvoer van strategische goederen in Europa: een vergelijkende analyse van het beleid inzake doorvoer van strategisch goederen in België, Frankrijk, Duitsland, Nederland en Groot-Brittannië' werden besproken tijdens een seminarie met experts op 28 juni 2013.

Vanuit de invalshoek van maatschappelijke valorisatie van wetenschappelijk onderzoek werd tijdens het seminarie "Tussen trauma en transformatie: noden (h)erkennen" op 4 juni 2013 de manier onderzocht waarop wetenschappelijk expertise kan bijdragen aan traumabehandeling en vredesopbouw tijdens en na een situatie van oorlog, conflict of catastrofe. Het seminarie beoogde de aanzet te geven tot het in kaart brengen van de bestaande Vlaamse wetenschappelijke expertise op het vlak van trauma en transformatie. De zichtbare bundeling van deze expertise in een netwerk zou de Vlaamse Regering op termijn in staat kunnen stellen om ze flexibel, gericht en snel in te zetten in geval van een buitenlandse vraag of op eigen initiatief. Het seminarie werd georganiseerd door het Departement internationaal Vlaanderen, in samenwerking met het Vlaams Vredesinstituut, de Vlaamse UNESCO Commissie, de VLIR en VLIR-UOS.

Tijdens de Vlaamse Vredesweek, organiseerde het Vredesinstituut op 27 september 2013 een studiedag over de rol van stadsgemeenschappen in geweldpreventie. Tijdens de studiedag werd samen met experts nagedacht over de mogelijkheden en moeilijkheden van de rol van stadsgemeenschappen in maatschappelijke conflicthantering.

In 2013, tien jaar na de regionalisering van de bevoegdheid voor wapenhandel, werkte het Vredesinstituut aan een omvattende stand van zaken van de Belgische wapenhandel. Zo werd de conferentie 'Belgische wapenhandel: 10 jaar na de regionalisering' georganiseerd op 21 oktober 2013. Tijdens die conferentie schetsen experts in uiteenlopende bijdragen een totaalbeeld. Naast het profiel van de

Belgische defensie-industrie, een analyse van de export door de gewesten en door de federale overheid, kwam ook de regulering van de handel in strategische goederen – in zijn verschillende facetten – aan bod. In een tweede luik van de conferentie werd ook het politieke en maatschappelijke debat over wapenhandel in België tegen het licht gehouden, onder meer in een panelgesprek met volksvertegenwoordigers uit de verschillende parlementen.

Als follow-up van zijn onderzoek naar veiligheidstechnologie en de controle op handel in dergelijke technologie, organiseerde het Vredesinstituut op 23 oktober 2013 een seminarie met experts om een duidelijker zicht te krijgen op de situatie inzake onderzoek en ontwikkeling van veiligheidstechnologie binnen het bredere Europese en internationale kader. Daarbij werd specifiek ingegaan op de ontwikkeling en het gebruik van drones.

Ter herdenking van het einde van de Eerste Wereldoorlog organiseerden het Vlaams Vredesinstituut, In Flanders Fields Museum en Vredesstad Ieper aan de vooravond van de verjaardag van de Wapenstilstand zoals elk jaar een Elfnovemberlezing. Na burgemeester Tadatoshi Akiba van Hiroshima in 2008, oorlogscorrespondent Robert Fisk in 2009, schrijver Erwin Mortier in 2010, VN-diplomaat Lakhdar Brahimi in 2011 en Jan Techau in 2012, ging de Canadese historica Margaret MacMillan in op de uitnodiging om haar visie op oorlog en vrede neer te schrijven ter herdenking van de Eerste Wereldoorlog. Het muzikale luik van de Elfnovemberlezing werd verzorgd door Oudspeler Abid Bahri en zijn ensemble.

6.3 *Communicatie*

Strategische communicatie

Het sluitstuk van het onderzoeks-, advies- en documentatiewerk van het Vlaams Vredesinstituut is een doeltreffende externe communicatie. Om de efficiëntie te verhogen, werd complementair aan het strategisch plan van het instituut, in een strategisch communicatieplan 2012-2013 nagegaan hoe de missie, visie en strategie van het instituut best in elkaar kunnen haken met externe (strategische) communicatie.

Dit communicatieplan was in 2013 richtinggevend voor de externe communicatie van het Vredesinstituut, als ondersteuning van het vastgelegde strategisch plan en als veruitwendiging van de identiteit van het instituut.

Huisstijl

Voor zijn huisstijl werkt het Vredesinstituut samen met Gramma. Nv. Gramma staat in voor een deel van de lay-out van de publicaties van het Vredesinstituut en de technische ondersteuning voor de website.

Website

De website van het Vredesinstituut is het centrale vehikel voor voorlichting en communicatie. Het adres van de website wordt dan ook op alle dragers duidelijk gecommuniceerd en het onderhoud en de uitbouw van de site zijn permanente aandachtspunten.

www.vlaamsvredesinstituut.eu
www.flemishpeaceinstitute.eu

Digitale Nieuwsbrief

In 2013 werden regelmatig elektronische nieuwsbrieven uitgestuurd naar abonnees. Geïnteresseerden kunnen via inschrijving op de nieuwsbrief op de hoogte blijven van activiteiten of nieuwe publicaties van het Vredesinstituut. Opbouw en uitzicht van de nieuwsbrief werden eind 2013 grondig vernieuwd.

Sociale media

Het Vredesinstituut heeft een eigen facebookprofiel op www.facebook.com/vlaams-vredesinstituut en een Twitter-account op www.twitter.com/Vredesinstituut (@Vredesinstituut). Daarnaast onderhoudt het Vredesinstituut een LinkedIn-pagina en heeft het een You Tube kanaal om docuclips en andere opnames te delen.

6.4 *Het Vredesinstituut in de pers*

Persberichten

22/02/2013 'Veiligheidstechnologie niet zonder risico voor mensenrechten'

02/04/2013 'Vredesinstituut verwelkomt Internationaal Wapenhandelsverdrag'

25/06/2013 'De helft van de Vlaamse wapenexport wordt niet langer gecontroleerd'

22/08/2013 'Vlaams nucleair materiaal zonder beperkingen uitgevoerd'

19/11/2013 'Onvoldoende controlemogelijkheden op wapendoorvoer in Vlaanderen'

Audiovisuele media

15/01/2013: 'Iraanse munitie in Afrikaanse conflictgebieden'
Radio 1: Vandaag

03/04/2013: 'Arms Trade Treaty goedgekeurd'
VRT Radio's: Nieuws

13/04/2013: '32.000 geregistreerde zware wapens in CWR'
Q-Music/JoeFM: Nieuws

13/05/2013: 'Vlaamse wapenexport gestegen'
VRT Radio's: Nieuws
Radio 1: Vandaag

28/05/2013: 'Niet verlengen van het wapenembargo tegen Syrië'
Kanaal Z: Nieuwslus

30/05/2013: 'Illegale wapenhandel van en naar België'
Radio 1: Joos

09/06/2013: 'HFD-lijst afgeschaft'
Q-Music/JoeFM: Nieuws

13/06/2013: 'Wapenleveringen aan Syrië'
Canvas: Terzake

15/06/2013: 'Bommen op burgers'
Radio 1: Interne Keuken

25/06/2013: 'Jaarrapport Vlaamse wapenhandel 2012'

Eén: Het Journaal

AtuaTV: Nieuwslus

VRT Radio's: Nieuws

Q-Music/JoeFM: Nieuws

Radio 1: Vandaag

22/08/2013: 'Controle op nucleaire export'

VRT Radio's: Nieuws

11/10: 'De Nobelprijs voor de Vrede voor de OPCW'

Q-Music/JoeFM: Nieuws

Radio 1: de Ochtend

Canvas: Terzake

21/10/2013: '10 jaar regionalisering Belgische wapenhandel'

Eén: Het Journaal

VRT Radio's: Nieuws

Q-Music/JoeFM: Nieuws

Radio 1: Vandaag

11/12/2013: 'De Nobelprijs voor de Vrede'

Radio 1: Nieuwe Feiten

23/12/2013: 'Vechten voor vrede'

Radio 1: Het Vrije Woord

Geschreven Pers

02/01/2013 'België grootste Europese exporteur van pistolen en machinegeweren' – Het Laatste Nieuws

18/01/2013 'Wapenverbod Obama streep door rekening van FN Herstal' – De Morgen

06/02/2013 'Een eeuw wereldbrand' – Kerk & Leven

19/02/2013 'Wapenindustrie ontsnapt niet aan financiële crisis' – De Standaard

26/03/2013 'Arabische lente zorgde niet voor Europese wapenwinter' – De Standaard

27/03/2013 'België bleef wapens uitvoeren tijdens Arabische Lente' – De Morgen

27/03/2013 'Arabische Lente wordt gestreden met Belgische kogels en wapens' – De Tijd

27/03/2013 'België leverde voor 1,5 miljard euro wapens aan Arabische wereld' – Metro

03/04/2013 'Wereld beseft eindelijk dat wapens geen speelgoed zijn' – De Morgen

06/04/2013 'Overal in het Midden-Oosten zie ik Belgische kogels' – De Tijd

25/04/2013 'Gaten in de exportcontrole' – MO* Magazine

27/04/2013 'Omstreden wapenhandelaar shopt bij defensie' – De Morgen

- 27/04/2013 'L'armée belge ignore à qui elle revend ses armes' – La Libre
- 29/05/2013 'Rebellen in Syrië schieten nu al met Belgische wapens' – De Morgen
- 01/06/2013 'FN Herstal, de smoking gun van de Waalse regering' – De Tijd
- 26/06/2013 'In- en uitvoer van wapens stijgt weer' – De Morgen
- 26/06/2013 'Geen idee waar Vlaamse wapens terechtkomen' – De Standaard
- 26/06/2013 'Vlaamse wapenexport groeit opnieuw' – De Tijd
- 26/06/2013 'Wapenuitvoer fors gestegen' – Gazet van Antwerpen
- 26/06/2013 'Geen idee in welke oorlogen Vlaamse wapens belanden' – Het Nieuwsblad
- 26/06/2013 'Moest de deur voor wapenexport zo ver open?' – Metro
- 24/07/2013 'Life after trauma' – Flanders Today
- 21/08/2013 'Generaal Al-Sisi beschikt over Belgisch wapentuig' – De Morgen
- 23/08/2013 'Vlaanderen exporteert kernwapenmateriaal' – Belang van Limburg
- 23/08/2013 'Ongerustheid over export van nucleair materiaal' – De Standaard
- 23/08/2013 'Vlaanderen voert nucleair zwaar water onbeperkt uit' – De Tijd
- 23/08/2013 'Vlaanderen exporteert kernwapenmateriaal' – Gazet van Antwerpen
- 23/08/2013 'Twijfels rijzen over Vlaamse nucleaire export' – Metro
- 29/08/2013 'La Flandre, puissance nucléaire?' – Tendances
- 04/10/2013 'Werken aan kwalitatief herdenkingstoerisme' – Krant van West-Vlaanderen
- 22/10/2013 'Helpt Europese wapens in Midden-Oosten komt uit België' – De Standaard
- 22/10/2013 'België topuitvoerder wapens naar het Midden-Oosten' – De Tijd
- 22/10/2013 'Helpt vuurwapens in Midden-Oosten komt uit ons land' – Het Laatste Nieuws
- 22/10/2013 'Le marché des armes reste florissant, même régionalisé' – La Libre
- 22/10/2013 'La moitié des armes à feu européennes vendues au Moyen-Orient sont belges' – L'Avenir
- 22/10/2013 'La Belgique arme le Moyen-Orient' – Metro (FR)
- 22/10/2013 'België bewapent Midden-Oosten' – Metro
- 30/10/2013 'De week : Belgische vuurwapens in het Midden-Oosten' – Knack
- 08/11/2013 'Europa vernietigde zijn beschaving' – De Standaard

7 Financieel verslag

In samenwerking met de diensten van het Algemeen Secretariaat van het Vlaams Parlement, voert het Vlaams Vredesinstituut een autonome budgettaire en economische boekhouding in SAP. Dit houdt in dat naast de afzonderlijke begroting ook een afzonderlijke jaarrekening wordt opgemaakt. Het Vlaams Parlement kent het Vredesinstituut jaarlijks een werkingstoelage toe en keurt jaarlijks, op voorstel van de Raad van Bestuur, de begroting en de rekeningen van het instituut goed. Het Vredesinstituut volgt de boekhoudregels zoals opgelegd in het Begrotings- en Boekhoudreglement van de aan het Vlaams Parlement verbonden instellingen. De rekeningen worden gecontroleerd door het Rekenhof.

Voor een financieel verslag van het werkjaar 2013 van het Vredesinstituut, wordt verwezen naar het parlementair stuk met de 'Rekening van het Vlaams Vredesinstituut voor het begrotingsjaar 2013'.

8 Publicaties 2013 – overzicht

8.1 Docuclips en factsheets

Het Vredesinstituut publiceerde in 2013 volgende docuclips en factsheets:

Docuclips

‘Veiligheidstechnologie: innovatief, maar niet zonder risico’ – maart 2013

‘Belgische wapenhandel, 10 jaar na de regionalisering’ – oktober 2013

Factsheets

‘Europese veiligheidstechnologie: niet zonder risico voor mensenrechten’ – maart 2013

‘Het Internationaal Wapenhandelsverdrag’ – april 2013

‘De doorvoer van strategische goederen’ – december 2013

8.2 Nederlandse publicaties

Rapporten

Een Europese agenda voor veiligheidstechnologie: van innovatiebeleid tot export-controles

Auteur: Dr. Jocelyn Mawdsley

Publicatie: Brussel, 22 februari 2013

ISBN 9789078864561, 101 p.

Wapenexport naar de Arabische wereld

Auteur: Nils Duquet

Publicatie: Brussel, 26 maart 2013

ISBN 9789078864578, 41 p.

Vlaamse buitenlandse wapenhandel 2012

Auteurs: Milou Dubois & Nils Duquet

Publicatie: Brussel, 25 juni 2013

ISBN 9789078864608, 78 p.

Doorvoer van strategische goederen

Auteurs: Kathleen Van Heuverswyn, i.s.m. Nils Duquet

Publicatie: Brussel, 6 augustus 2013

ISBN 9789078864585, 274 p.

Vlaamse buitenlandse handel in producten voor tweëerlei gebruik 2012

Auteurs: Milou Dubois & Nils Duquet

Publicatie: Brussel, 22 augustus 2013

ISBN 9789078864622, 46 p.

SIPRI Yearbook 2013 - Samenvatting in het Nederlands

Publicatie: Brussel, 17 september 2013

Adviesnota's

Advies over het wereldwijd verdrag voor handel in conventionele wapens

Publicatie: Brussel, 11 maart 2013

Advies over de markering van munitie

Publicatie: Brussel, 13 maart 2013

Advies over het jaarlijks verslag van de Vlaamse Regering over de wapenhandel in 2012

Publicatie: Brussel, 23 september 2013

Advies over de doorvoer van strategische goederen

Publicatie: Brussel, 19 november 2013

Jaarverslag

Jaarverslag 2012

Publicatie: Brussel, 15 mei 2012

Stuk 44 (2012-2013) – Nr. 1

Lezingen

Elfnovemberlezing

door Margaret MacMillan

Publicatie: Ieper, 10 november 2013

8.3 Publicaties in het Engels

Rapporten

A European Agenda for Security Technology: From Innovation Policy to Export Controls

Auteur: Dr. Jocelyn Mawdsley

Publicatie: Brussel, 22 februari 2013

ISBN 9789078864561, 101 p.

Flemish Foreign Arms Trade 2012

Auteur: Milou Dubois & Nils Duquet

Publicatie: Brussel, 25 juni 2013

ISBN 9789078864608, 72 p.

Transit of strategic goods in Europe

Auteurs: Kathleen Van Heuverswyn, i.s.m. Nils Duquet

Publicatie: Brussel, 13 augustus 2013

ISBN 9789078864592, 168 p.

Jaarverslag

Annual report 2012

Publicatie: Brussel, 15 mei 2013

Lezingen*11 November Lecture*

door Margaret MacMillan

Publicatie: Ieper, 10 november 2013**8.4 Publicaties in externe fora**

Van Alstein M. (2013), 'Spookbeelden van de slagvelden. Le Mort Homme, een foto van Bart Michiels', in Gierik & Nieuw Vlaams Tijdschrift, winternummer 121, p. 48-52.

Duquet N. & Van Alstein M. (2013), 'De wapenwet en het sportschuttersdecreet: passen de puzzelstukjes?', in Politiejournaal, 8, oktober 2013, p. 12-15; ook in vertaling gepubliceerd als Duquet N. & Van Alstein M. (2013), 'La loi sur les armes et le décret portant statut du tireur sportif: les pièces du puzzle s'embroient-elles?', in Journal de la police, 8, octobre 2013, p. 12-15.

Van Alstein M. (2013), 'Tijden van herinnering. De eeuwherdenking van 14-18', in Ons Erfdeel, nr. 4, p. 14-21

Baum, T. (2013), How the Critical Achievements Inform the Idea of Eternal Peace, in The proceedings of the XI International Kant Congress Pisa 2010, Kant und die Philosophie in weltbürgerlicher Absicht. Berlin/Boston: De Gruyter: 579-590

Depauw, S. (2013), Developing tangible controls on intangible transfers, the case of Flanders in Jankowitsch-Prevor, O., Michel, Q (Eds.). (2013), European dual-use trade controls, beyond materiality and borders, Brussel: Peter Lang.

Van Alstein M. (2013), 'Zwarte gaten in Manhattan. De memorialisering van het trauma van 9/11', in Streven, 80(10), p. 895-906.

Baum T. (2013), "Kants voorwaarden voor vrede: een kritische benadering", in J. Kustermans en T. Sauer (red.), Vechten voor vrede, Leuven: Lannoocampus, p. 47-60.

Kustermans J. (2013), "Cave pacem! Pas op voor de vrede", in J. Kustermans en T. Sauer (red.), Vechten voor vrede, Leuven: Lannoocampus, p. 19-33.

Van Alstein M. (2013), 'Het geheugen van vrede', in J. Kustermans en T. Sauer (red.), Vechten voor vrede, Leuven: Lannoocampus, p. 75-88.

G. Castryck, N. Duquet & M. Van Alstein (2013), 'Peace Education in Flanders, Belgium: Grassroots Organizations at Work in Schools', in I. Harris (ed.), Peace Education from the Grassroots, Charlotte, NC: Information Age Publishing.

Van Alstein M. (2013), 'Vredig Vlaanderen herdenkt de Grote Oorlog', Rekto:Verso, mei-juni 2013, nr. 57, 64-70.

Baum, T. & Van Alstein M. (2013), 'Veiligheidspolitiek: de gevolgen voor vrede', Streven, jaargang 80, nr. 5, 388-401.

Duquet, N. (2013), 'De EU, België, Vlaanderen en de VN: België: een bijzondere speler in de internationale wapenhandel', Wereldbeeld, jaargang 36, nr. 163, 2012/3.

Van Alstein, M. (2013), 'De radicale moderniteit van Cybergeweld, een poging tot inzicht', Streven, jaargang 80, nr. 1, 26-37.